

eylem

SORUNLAR

T.I.P. Bildirisi

Şükran Kurdakul

Davranışta Birleşmek

Cahit Umut

Son Günlerin İşçi Olayları

Sıtkı Ulay - Mucip Ataklı

Hükûmete Sorular

İNCELEME

Nebil Varuy

Anayasa Mahkemesinde

Tanju Üner

A.B.D. lerinde Zenci Sorunu

Vance Packard

A.B.D. leri Sınırsız Bir Toplum mudur?

Çev. : Evinç Dinçer

Kemal Sülker

Ve Alman Emperyalizmi

SANAT

Nurer Uğurlu

Yorum

TÜSTAV

eylem

ONBEŞGÜNLÜK DÜŞÜN VE EYLEM
DERGİSİ

SAYI : 27 CİLT: 3

I Şubat 1966

Sahibi :

ŞÜKRAN KURDAKUL

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

NURER UĞURLU

Bu Sayıyı Hazırlayan

ŞÜKRAN KURDAKUL

Sayısı 125 kuruştur.
Altı aylık aboneleri 10 lira. Yıllık
aboneleri 20 lira. Havaleler, Şükran
Kurdakul - Ankara caddesi 45/22
adresine gönderilmelidir.

Dergiye gönderilen yazılar iade
edilmez

İlan Koşulları :

Tam sahife çift renk: 1250 TL.

Tam sahife tek renk: 1000 TL.

Basıldığı yer :

Gün Matbaası - İstanbul

Kapak baskısı :

Büyük Kervan matbaası

T. İ. P. BİLDİRİSİ

21 Ocak 1966 günü Genel Başkan Mehmet Ali Aybarın başkanlığında toplanan Türkiye İşçi Partisi Merkez Yürütme Kurulunun Demirel hükümetinin gittikçe Anayasaya dışına kayan fiil ve tasarruflarının yarattığı kritik durumu inceleyerek hazırladığı bildirinin tamamını yayımlıyoruz.

Türkiye İşçi Partisi seçim öncesi dönemde Adalet Partisinin Anayasanın dışına düşmek eğiliminde olduğunu defalarca belirtmişti. Bugün de Demirel hükümeti 3 aylık tutumu ile Anayasaya karşı bir davranış içinde bulunduğunu açıkça ortaya koymuştur.

Demirel hükümeti memleketin temel meselelerini bir çözüm yoluna sokamadığından başka, her hangi bir hükümetten normal olarak beklenen davranış ve ciddiyetten de uzak görünmektedir. Milli kaynakları ve işletmeleri yabancı şirketlere karşı başarı ile savunan genel müdürlerin vazifeden uzaklaştırılması, idari kadroların maksatlı nakilleri ile partizan bir idare kurulmak istenmesi, öğretmen ve öğrencilerin Anayasaya aykırı olarak fikir testlerine tabi tutulmak suretiyle baskı altına alınması, laiklik ilkesini zedeleyen işlemler yapılması ve genellikle fikir özgürlüğünü ve sosyalist akımları sindirmek için faşist kanun maddelerinin yeniden harekete geçirilmesi, hatta daha ağır hükümlerle yeni kanunlar hazırlanması, 1966 Plân uygulaması programı yayınlanmadan Bütçe Meclise getirilerek Bütçenin mesnetsiz bırakılması, «önce sanayileşme sonra asgarî ücret» sloganının benimsenmesi, toprak reformunun mümkün olmadığı iddiası, servet beyannamesinin kaldırılarak ve asgarî geçim indirimi ertelenerek vergilerin ağırlığının dar gelirli emekçi kitlelerin omuzlarına yüklenmesi, hepsi, Anayasanın öngördüğü sosyal devlet, sosyal adalet, toprak ve vergi reformuna, demokrasiye ve temel haklara tüm aykırı bir politika izlendiğinin açık delilleridir. Bu politika ve tutum hem Anayasaya, hem Türk toplumunun hayatî ihtiyaçlarına aykırı olduğu için de Demirel hükümeti acz içinde bocalamakta, âcil çözüm bekleyen memleket meselelerini karşılayamamaktadır.

Seçim Kanunu Tasarısı

Adalet Partisinin hazırladığı seçim kanunu da şeklen değilse bile güdülen nihai hedef bakımından Anayasaya karşı bir tutumun ifadesidir. Yürürlükte

olan seçim kanunu Adalet Partisine istediği çoğunluğu sağlamış koalisiyonsuz tek başına hükümet kurmak imkânını vermiştir. Öyleyse, seçim kanununu yine de değiştirmek çabası nedendir? Adalet Partisi Türk toplumunda var olan çeşitli politik akımların parlamentoda da yer almasını önlemek her iki Meclise de tek başına hâkim olmak, güçlü ve gerçek bir muhalefetle karşılaşmamak istegindedir. Çok partili demokrasi rejimini 1960 öncesi gibi sadece şekilde bir demokrasi olarak bırakmak amacındadır. Nihâî gayenin de Anayasanın kendisini değiştirmeyi mümkün kılacak bir çoğunluk sağlama olduğunu tahmin etmek güç değildir.

Yasıada Hükümlülerinin Afı

Demirel hükümetinin açıkça Anayasa dışına düşen ve bu hükümetin meşruluğunu yitirmesine yol açacak olan en önemli tasarrufu da Meclislerden geçirmek istediği af kanunu tasarısıdır. Bu kanunun asıl hedefinin meşruluğunu yitirmiş bir iktidarın mensupları olarak vatan ihaneti ile mahkûm edilmiş bulunanların «iadei itibarı» olduğu herkesçe bilinen bir gerçektir. Söz konusu şahıslar özel aflarla bugün hürriyetlerine kavuşmuş bulduklarından geçirilmek istenen af kanunu için insanimülâhazalar bir gerekçe olarak ileri sürülemez. Anayasamız, meşruluğunu kaybetmiş bir iktidara karşı milletin direnme hakkını kullanmış olması gerekçesine dayanmaktadır. Şimdi böyle bir iktidarın mensuplarını kamu haklarına kavuşturmak istemekle Demirel hükümeti Anayasayı gerekçesiz, mesnetsiz bırakmak amacındadır. Yasıada mahkûmlarının affı doğrudan doğruya Anayasayı ve 27 Mayısı hedef tutmaktadır. Söz konusu şahıslar genel affa kavuşturulduktan sonra ikinci adımın ne olacağı besbellidir. Demirel hükümeti bundan sonra 27 Mayıs devrimini «gayri meşru ilân etmek yolunu tutacaktır. Neticeleri şimdiden kestirilemeyecek ağırlıkta olan böyle bir adım atabilmek için de Amerikanın dostluğundan faydalanmayı hesaplamaktadır.

Devletin İtibarı

Demirel hükümeti bu üç aylık davranışı ile devletin itibarını da zedelemiştir. Kıbrıs konusunda Birleşmiş Milletlerin aldığı karar Türkiyenin milletlerarası prestijine ağır bir darbedir. Başkan Johnsonun mektubunun resmen açıklanmayıp basına sızdırılması ve kısa bir süre önce Kara Kuvvetleri Komutanının mektubunun da aynı şekilde basına intikal etmesi düpe düz politik bir

skandaldır; Demirel kabinesinin normal hükümet işlerini dahi yürütemediğinin açık bir belirtisidir. Hele bu konuda yapılan tenkitler karşısında Demirelin ne yapalım Devlet işte bu, biz böyle devir aldık yollu konuşması doğrudan doğruya Türk devletinin itibarını dost, düşman ve halk gözünde düşüren ve asla doğru olmayan bir beyandır. Geçmiş hükümetler de büyük hatalar işlemiş olmakla beraber, devlet sırlarının bu şekilde dışa sızması, hükümet işlerinde bu derece laübalilik ve hükümet başkanının Meclis kürsüsünden yaptığı konuşma ile devleti böylesine küçük düşürmesi görülmüş şey değildir.

Atatürk Dış Politikası Ne Demektir?

Programında Atatürk dış politikasının uygulanacağını ifade eden hükümet bu sözünü de tutmaktan uzaktır. Memlekette Amerikan üsleri bulunduğu ve Amerikaya bağımsızlık ve egemenlik haklarımızla, Anayasa ile bağdaşamayacak imtiyazlar tanındığı gerçeğini Demirel hükümeti inkâr etmiştir. Esasen hükümet programında Amerika ile münasebetlerimizin daha da geliştirileceği ifade edilmiştir. Kıbrıs konusunda da hâlâ Amerikadan medet umulmakta, Türk topraklarından kalkan Amerikan uçakları milletlerarası münasebetlerde Türkiye için çok tehlikeli durumların meydana gelmesine sebep olmaktadır. Atatürkün dış politikasına sadece sözlü ve yazılı demeçlerle dönülemez. Bu politikasının muhtevasını iyice bilmek, benimsemek ve uygulamak gerekir :

1 — Atatürk Türkiyede hiç bir yabancı nüfuz ve tesirin yer almasına müsaade etmemiştir. Türkiyenin tam bağımsız bir devlet olarak yaşamasını her şeyin üstünden tutarak millî savunmamızı ve kalkınmamızı kendi öz gücümüze dayandırmıştır. Millî savunmamız için kendi silâh sanayimizin geliştirilmesine ve bu sanayiün bürün ihtiyaçlarımızı karşılayacak seviyeye ulaşmaya kadar da gerekli silah ve araçları tek bir devletten almamaya son derece dikkat etmiştir. Böylece, bir devletin tekeli ve dolayısıyla siyasî nüfuz ve tesiri altına girmemizi önlemiştir.

2 — Askerî ittifaklara girmemiştir; dostluk ve saldırmazlık paktları yapmıştır. Bütün komşu devletlerle karşılıklı dayanan iyi münasebetler kurarak Türkiyenin çevresinde bir güvenlik kuşağı yaratmıştır.

3 — Dünyada bir barış düzeninin gerçekleşmesi için de Atatürk MİLLETLER CEMİYETİ kanalı ile kollektif güvenliğin sağlanması için uğraşmıştır. Ancak, bu kollektif güvenliğin askerî ittifaklara ve askerî bölge paktlarına dayanmadığını belirtmek gerekir. Milletler Cemiyeti ka-

nalı ile sağlanmak istenen Atatürk zamanındaki kollektif güvenlik, savaşın kanun dışı ilân edilmesi, saldırganlığın tarifi, genel silâhsızlanma gibi devletler arasında güvenlik münasebetlerinin kurulmasını kolaylaştıracak yollardan gerçekleştirilmek istenmiştir.

4 — Atatürk milli bağımsızlık ve güvenliğimizi büyük bir devletin kanadı altına sığınarak değil, vatan müdafaası stratejisine dayanarak teminat altına almıştır.

Amerika ile bağları daha da sıkılaştırmak eğiliminde olan Demirel dış politikasının Atatürk dış politikası ile hiç bir alakası yoktur.

Demirel hükümeti politikasını ciddiyetle gözden geçirmek mecburiyetindedir. Anayasayı bütün ilke ve dayanakları ile samimi olarak uygulamak mecburiyetindedir. Dış politikamızı Amerikan nüfuzundan kurtarıp tam bağımsızlığa kavuşturmak mecburiyetindedir. Siyasi haklara, düşünce özgürlüğüne ve muhalefetin haklarına harfi harfine saygılı olmak mecburiyetindedir. Çoğunluk hükümeti olmanın ancak bu şartlar altında meşruluğu tanınabilir. Demirel hükümeti bunu iyice bellemelidir. 27 MAYIS Anayasası hukukan yürürlüktedir, rakat fiilen savsaklanmaktadır. Bundan dolayı da, hukuki anlamda değil, fiili anlamda bir rejim buhranı vardır. Demirel hükümeti fiillerini Anayasaya uydurmak mecburiyetindedir.

T. İ. P. MERKEZ YÜRÜTME KURULU

DAVRANIŞTA BİRLEŞMEK

«T. İ. P. Parlamento gurupu, örgütle birlikte, «millî bakiye» sistemine son verecek kanun tasarısının Meclisten geçmemesini sağlayacak bir karşıkoyma ortamı yaratmak için, kullandığı oy'un bilincine sahip vatandaşlarla davranış birliği göstermeye şimdiden hazırlıklı olmalıdır.»

ŞÜKRAN KURDAKUL

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, insanların ana haklarına aykırı eğilimlerin karşısındadır. Ama, ana haklarımıza aykırı eğilimler taşıyan teşebbüsler

meclis içinde üçte iki çoğunluk sağlayabilirlerse ne olacak anayasa savaşlarının eylemi? Daha koltuğu ısıtmadan Seçim kanununu değiştirmek isteyen bir iktidar, sadece bu istemiyle bile anayasa karşısındaki tutumunu çözümleme imkânı vermedi mi?

İktidar partisinin milli bakiye sistemini kaldırmayı öngören seçim kanunu tasarısını eleştirdiği yazısında, Prof. Bahri Savcı'nın bu soruya verdiği karşılık kesindir:

«— Parlamentodan öyle bir seçim kanunu çıkabilirki, bunun anayasanın lafzına aykırılığı tesbit edilip meşruiyetsizliği kolayca ispat edilemez. Fakat, bu kanun, siyasal gelişme yönüne aykırı olmakta devam edebilir. Ve işte bu bakımdan da siyaset felsefesi açısından muteberliğini, meşruiyetini yitirmiş duruma düşebilir. (1)

Öyleyse bir yandan ulusal irade sözlerini ağızdan düşürmediği halde bir yandan ulus iradesinin temel amaçlarının somut ifadesi demek olan kurumlara (muhalafet partilerine) karşı niyetlerini aşikâr etmeye başlayan bir anlayışın «meşruiyetini yitirme» çizgisine yaklaştığı bir ortamda anayasacılar davranış birliğine varmak zorundadırlar. Son günlerde C. H. P. ile A. P. arasında, bu konuda yapıldığı söylenen pazarlık söylentilerine karşın C. H. P. Bursa Milletvekili Sadrettin Çanga :

«A. P. Herşeyden evvel Anayasayı tâdil edebilecek bir çoğunluk kurma çabasındadır. Çok partili hayatın idamesini istiyorsak milli bakiye sistemine sahip çıkmalıyız. (2)» derken açık bir gerçeği ifade etmiştir.

Şimdi anayasacıları bekleyen görev, Adalet Partisinin yeniden bir meclis diktatoryası yaratmak için kapılara anahtar uydurma çabasını önleyecek tedbirler almaktır. Bu alanda, 1961 anayasasının getirdiği hakların partisi olan T.İ.P. nin sorumu öteki «küçük partiler»den hem daha büyüktür; hem daha ayrı bir nitelik taşımaktadır. Temsil ettiği öğretinin varlığını, kendi varlığında koruma görevi ile bağlı bulunan T. İ. P. seçim ve af kanunları karşısında işlevini yaparken bütün ilerici güçleri yeniden davranışta birleştirmek zorundadır.

A. P. nin hazırladığı bu seçim kanunu tasarısına karşıkoyuşta Y. T. P., C. K. M. P., ve M. P. yapıları gereği belki de içinden bölünecek - Hazım Dağlı örneği - kimi senatörler, önümüzdeki günlerde güçlüye doğru bir «transfer» yarışına gireceklerdir Şimdi Adalet bakanı olarak «milli bakiye» sistemini kal-

Sorunlar

dırmayı öngören kanun tasarısını hazırlıyan eski C. K. M. P. başkanı Hasan Dinçer'in durumu bu konuda unutulmaz bir örnektir.

T. İ. P. Parlamento gurupu, örgütle birlikte, «milli bakiye» sistemine son verecek kanun tasarısının meclisten geçmemesini sağlayacak bir karşı koyma ortamı yaratmak için kullandığı oy'un bilincine sahip vatandaşla davranış birliği göstermeye şimdiden hazırlık olmalıdır.

1 — *Savcı - Cumhuriyet*. 12. 1. 1966

2 — *Akşam* - 18. 1. 1966

SON GÜNLERİN İŞÇİ OLAYLARI

Cahit Umur

Hükümetin tutumu daha açık şekilde görülmekte ve bu tutumun hiç te işçilerden yana olmadığı anlaşılmaktadır. O kadar ki AP yi tutan işçi çevreleri de gerçekleri görmeğe ve anlamağa başlamışlardır; bu gelişme sevindiricidir.

Ges - İş sendikasının Köy İşleri Bakanlığının İçme Suları Dairesi ile imzaladığı toplu iş sözleşmesinin ücretle ilgili bir bölümün işler hâle getirilmemesi bu sözleşmeden yararlanacak işçilerin geçimlerini güçleştirmiştir. Hükümet, toplu sözleşmenin uygulanmasına yarayacak kararı, yâni Köy İşleri Bakanlığına para ayırma işini erteleyip durmaktadır. Bu yüzden de 42 işyerini içine alan geniş bir bölgede seyyar vazife tazminatının yüzde 30 oranında verilmesi mümkün olamamaktadır.

Hükümetin Sosyal Adalet Anlayışı

Ücretlerinin yetersizliği yüzünden tazminata umut bağlayanların perişan olması gibi Ocak sonlarına doğru 300.000 i aşkın Yol - İş üyeleri henüz Aralık 1965 ücretlerini alamamanın sıkıntısı ve üzüntüsü içindeydiler. Yol - İş, gayet haklı olarak yakın geçmişi de hatırlayarak durumu şöyle tesbit etmekte kalmıştır:

«Hükümet edenlerin artık işçi meselelerine eğilmelerini, seçim zamanlarında bol bol vadettikleri işçilerin insanca yaşama düzenine kavuşturulmasını süratle gerçekleştirmelerini bekliyoruz.»

ALTI

Acaba bu mümkün müdür? Hiç sanmıyoruz, zira, hükümetin anlayışı, Sanayi Bakanının sözleriyle daha elle tutulur biçime girmiştir ve Bakan «sosyal adalet» kavramına bir türlü ısınmadığını belirtmiştir.

Şu gerçekleri, Türk - İş Genel sekreterinin deyişiyle hatırlayalım:
 «Özel sektörde çalışan işçiler hayatlarını idame ettirecek kadar ücret alamamaktadırlar. Adanalı milyoner Hacı Ömerin yıllık net kârı 16 milyon Türk lirasıdır. İşçilere verdiği gündelik ise 7.5 liradır.
 Ordunun bir katırının günlük masrafı 16 liradır.
 Sosyal adaletin yolu Asgarî ücretten geçer.»

Sanayi Bakanı Mehmet Turgut ise, bu sözleri dinledikten sonra şunu söyleyebilmiştir :

«Sosyal adaletin yolu asgarî ücretten geçer sloganını kim ortaya attı bilmiyorum ama sakat ve yanlış bir slogandır. Sosyal adalet yolu sanayi ağacını yetiştirmektir. Türkiyede işkolları arasında âhenkli bir asgarî ücret tesbiti imkânsızdır.»

Demek ki, bakan hem sosyal adalet kavramının ilkel gereğini kavramıştır, hem de bir imkânsızlık ortaya atarak istekleri önlemeye heveslenmektedir. Ve elbette işveren ağzıyla konuşanların durumuna düşmüştür.

Asgari Ücret

Gerçekten de asgarî ücret uzun yıllardan beri asgarî olmaktan da aşağı bir seviyede tesbit edilegelmiştir. Bu yüzden de bir çok insanın fizyolojik yetersizlerini bile yitirmişlerdir. Genel zayıflık almış yürümüş, gıdasızlık sosyal âfetleri getirmiştir. Örneğin kömür, maden cevheri, taş, kum ccaıkları, madenlerin topraktan çıkarılması, maden tetkik arama işleri gibi en ağır işleri yapanlara Balıkesirde asgarî ücret 18 yaşından küçükler günde 650 kuruş (brüttür), büyüklere de 850 kuruş (bu da brüttür) ödenmesi kararlaştırılmıştır. Ne var ki düşük ücretlere razı olacak milyonlarca insanın bulunuşu bu insanların bilinçlenememesi hem AP'nin iktidara gelebilmesini mümkün kılmakta, hem de toplu sözleşmeler fazla bir ücret zammı getirememektedir. Çünkü taban asgarî ücret bu kadar düşük olunca, işverenler günde iki, hatta üç lira zam yapmayı «büyük bir fedâkârlık» göstermeyi bilmektedirler.

Her ne kadar toplu sözleşme düzeni sendikaların güçlenmesine yol açmışsa da bu sistemin temelindeki bozukluk, uygulamayı çok kısırlaştırmıştır. Ne-

Sorunlar

tekim Türkiye Sağlık işçileri sendikasının 3. Genel Kurulunda genelbaşkan Uzunal bu yaraya parmak basmak gereğini duymuş gereğini duymuş ve şunları belirtmiştir :

«Uygulamada görülmektedir ki; Toplu Pazarlık düzeni işverenler tarafından kökünden yıkılmak istenmekte, Anayasanın verdiği grev hakkı tesirsiz hâle getirilmeğe çalışılmaktadır. Grev sahalarına sokulan güvenlik kuvvetleri, hak için kurşunlanan işçiler hep toplu pazarlık düzeninin işlemez hâle getirilmesi için yapılan çalışmalardır»

Gerçekten de bu yüzden Mannesmann - Sümerbank Boru fabrikası grevi kaybedilmiştir, İzmirde grev yapan işçilerden tutuklananlar olmuştur, 10 Ocakta İzmitte başlayan Pirelli işyerindeki greve katılanların işyerine dönmeleri için her türlü baskı kendini göstermiş, hatta AP İl Başkanı grevcilerin arasına girerek kırıncılığı yapmağa özenmiştir. Zaten sendikaların birer parti ocağı hâline getirilmesi eğiliminin başlaması sendikacıların dikkatinden kaçmamakta, bu türlü davranışlar su yüzüne çıkarılmaktadır. Pirelli de Lâstik - İş sendikasının başarıyla başlattığı grev İzmit'i grev hakkının mezarı görmek isteyenlerin hesaplarını alt üst etmiştir.

Sendikaları Parti Ocağı Haline Getirmek

Maden - İş Sendikası Başkanı Türkler, partizan sendikacılığının zararlarını en iyi değerlendirecek durumda olan sendikacılar arasında bulunmaktadır. Onun için Ocak ayı başında yaptığı basın toplantısında bu yarayı deşmiş ve gereği dile getirmiştir:

«Sendikaları parti ocağı hâline getirmek sevda yeni değildir. Bölge Çalışma Müdürlüklerini birer parti bürosu yapma çabaları da yakın geçmişin işçi hareketleri tarihinde görülmüştür. Ne var ki sendikaları parti ocağı hâline getirenler ve getirenler, tarafsız devlet idaresinde yer alan daireleri parti bürosu hâline getirenler ve buna âlet olanlar beklemedikleri âkibetlere uğramışlardır. Tarihten ders almayanları bugün aynı hatalı yolda görmekten üzgünüz.»

Türkler, istediği kadar üzgün olsun, sendikalarını AP ocağı yapmaktan çekinmeyen bir avuç sendikacı vardır ve fikren işçi sınıfının dışında emekleyen bu sendikacılar tarih bilmedikleri için dersin neler olacağını da dar kafalarında canlandıramamaktadırlar.

Vardığımız nokta, çok umud vericidir. Bilinçlenme olgunlaşmadadır. Ne-

tekim Ege Tütün, müskirat, gıda ve yardımcı işçi sendikasının Balıkesir şubesi başkanlığı üyelerine gönderdiği bir bildiriye onları uyarmaktadır:

«Sadaka devri geçti, hak devri başladı. Hakkın içinde lutuf ve zekât yoktur. Çalışmağa dayanan hesap ve kitap vardır. Hukuk ve adalet vardır. Bunu biz almağa güçlüyüz.»

İşçi Sınıfının Gücü

Bu gücün varlığının bilinmesi, sayıca üstünlük, endüstri hayatında yaşamın sağladığı birlik, beraberlik ve işçi - işveren ilişkilerinin nedenlerine inş mutlu bilinçlenmeyi hızlandırmaktadır. Sendikaların güçlenmesi yanında hükümetlerin yolunu çizen sınıfsal yapının ana hatları da görülebildiği ölçüde bu güçlenmenin yararları daha da kolaylaşacaktır. Her ne kadar «işçi» olanların bu işçilikten gelen hakları, toplu sözleşme yapabilmeleri, greve gidebilmeleri Personel Kanununun dar anlamalara yol açan uygulamaları yüzünden bir anda ortadan kaldırmakta ise de işçi sendikalarının kendilerini topluma kabul ettirmeleri gerçeğini silip süpüremeyecektir. İşçilerin sendikalardan ayrıldıkları andan itibaren toplu sözleşmenin getirdiği yeni hak ve menfaatlerden yararlanamayacakları yolundaki karar bu güçlenmenin hızlanmasını sağlayabilecektir! Bu yargıtay kararı sarı sendikalara umut bağlayan bir kısım işverenleri Anayasa hakları saygılı olmaya itecektir. Yargıtayın Petrol - İş Sendikasına işkolu seviyesinde toplu sözleşme yapma yetkisini tanıması da güçlü ve işkollarında tek sendikaya doğru gidiş zorunluluğunu da ortaya koymaktadır.

Her işkolunda tek ve güçlü sendika bir bakışta sevindirici bir manzara gibi gelmektedir insana. Yalnız geri kalmış toplumlarda henüz bilinçlenmenin ve sendika yönetiminin hangi felsefeye dayatılması gerektiğinin kesin ve açık cevabı bütün işçilere bilinmediği için tek sendika, çeşitli sakıncalara yol açacaktır. Sendikaları yöneten kadroların fikir yapılarına doğru gidildiği vakit bir çok sendika yöneticisinin, Anayasada yer alan kavramların yüzde yüz kendi çıkarlarına uygunluğunu bile anlayamadığını gösteren demeçleriyle karşılaşmak mümkündür. Bu hazin sonuç, işkolunda tek sendikayı mutlak olarak kabul ettiğimiz vakit bu sendikanın kolayca «sarı»laşacağını görmek de mümkün olacaktır. İşçilerin ve sendika yöneticilerinin büyük çoğunluğunun henüz kendi konularında başarıya ulaşmada iktidarları etkileyemedikleri bir ortamda tek sendika yarardan çok zarar verici olabilecektir.

Sorunlar

Bakanlarla sendikacılar arası toplantı Ocak ayının ikinci yarısında başlamıştır. Gündemdeki konulara bir göz atalım:

- 1 — 8657 sayılı Devlet memurları kanunu ve işçilerin durumu
- 2 — Sosyal Sigortalar Hastahanelerinin Sağlık Bakanlığına Bağlanması
- 3 — Yurt dışındaki işçilerin durumu
- 4 — Asgarî ücretler
- 5 — İşçi konutları
- 6 — İşçi tatil köyleri
- 7 — Asgarî geçim indirimi.

Bu sekiz konunun hâlâ mevcut bulunması iktidarların işçiden yana olmayışlarının en parlak örnekleri olmak gerekir. Fakat hâlâ işin aslını anlayamayan ve tutulacak yolun demokratik ortam içinde siyasî haklarını en yararlı şekilde kullanma olduğunu unutanların çokluğu bu acı sonucun bir süre daha tatsız meyvalarını yemelerine yol açmıştır. Kendi düşen ağlamaz, ama, biz ağlayanların göz yaşlarını dindirici çalışmalara devam edeceğiz.

HÜKÜMETE SORULAR

Sıtkı ULAY — Mucip ATAKLI
Mehmet ÖZGÜNEŞ

Sıtkı Ulay, Mucip Ataklı, Mehmet Özgüneş Senato'nun 19 Ocak 1966 günlü birleşiminde «Başbakanın yazılı olarak cevaplandırması» isteğiyle bir soru önergesi vermişlerdir. Dış politika sorunlarımızın önemli noktalarına değinen önergenin tamamını yayınlıyoruz.

- «□ 1 — Kıbrıs haysiyet dâvamızın genel görüşmeler ve mektup açıklamaları ile halledilemediği ve edilemeyeceği malûmunuzdur.
- «□ 2 — Bu dâvada gerek Kıbrıs'ın gerekse millî haysiyetimizin korun-

ması bakımından aşağıdaki sorularımızın yazılı olarak cevaplandırılmasını rica ederiz.

1 — Her ne sıfat ve suretle olursa olsun bir tek dahi Yunan tebalı kişi kalmamış olması lâzımdır. Bu tahakkuk ettirilecek midir?

2 — Hem Türk, hem Yunan veya İngiliz pasaportlu kişilerin faaliyetlerine son verilmesine başlanılmış mıdır?

3 — Türk vatandaşı olan Rumların sık sık vâki olan Yunanistan seyahatleri ve devam eden kaçakçılıkları kamu yararı olarak ne zaman durdurulacaktır?

Biz parasızlıktan kaç seferlerini dahi tehdit ederken, onlar döviz kaçakçılığına ne zamana kadar devam edeceklerdir.

4 — Patrikhanenin siyasi ilişkileri ne zaman kesilecek ve bu müessesenin yurt dışına çıkarılması hükümetçe karar altına alınmış olacak mıdır?

5 — Heybeliada'da politikacı papaz yetiştiren okul buradan ne zaman kaldırılacaktır? Başka bir yere nakli hakkında hazırlıklar var mıdır?

6 — İmroz ve Bozcaadalar askerî önemleri dolayısıyla bizce birer askerî üs haline getirilmelidir. Siz de bunu düşünüyor musunuz?

7 — Yunanistan'ın birçok illerimizde açılmasına müsaade edilmiş bulunan konsoloslukları azaltmayı düşünüyor musunuz?

8 — Bizce Yunanistan'la artık iktisadî münasebetlerin tahditlere uğratılması zamanı gelmiştir. Siz buna ne zaman başlamak düşüncesindediniz?

9 — Birleşmiş Milletlerin Kıbrıs hakkındaki kararını kabul etmediğimiz ilgililere resmen bildirilmiş ve bütün dünyaya ilân edilmiş midir?

10 — Yunanlıların yakın Ege adalarında anlaşmalar hilâfına yaptıkları üsler veya askerî tahsidatın protesto edilmesi ve bu adaların silâhsızlandırılmaları için bir mehil verilmemesi lâzım gelirken, bu protesto kimlere ve nerele yapılmış ve kendilerine bir mehil tanınmış mıdır? Yoksa duruma intizar da mı kalacağız?

11 — Yabancıdan fayda olmayacağını anladığımız göre, iki senedir Meclislerde konuşulan askerî fabrikalarımız sivillikten kurtarılıp kendi silâh ve mermilerimizi yapacak hale sokulacak mıdır?

12 — Millî Eğitim Bakanlığınca gençlerimizin tedrisat kitaplarına Yunan emperyalizmine ve Yunan düşmanlığına ait bölümlerin ilâvesi bizce evlâtlarımızı kısa yakınlara hazırlayıcı olacaktır, siz de bunu düşünüyor musunuz? emirleri verildi mi?

13 — Üniversitelerimizde Yunan düşmanlığı ve Yunan emellerini anlatacak konferansların ve inkılâp derslerinin okutulması hakkındaki görüşlerimize

katılıyor musunuz?

14 — Bu yaz vukuu muhtemel bir ENOSIS hazırlığına karşı derhal mukabelede bulunacak bir Ege ve Trakya manevrası hazırlıkları devam ediyor mu? Ve bu maksatla ordu bütçesine sizce ne miktar ödenek ilâvesi düşünülmektedir?

DIŞ TEDBİRLER OLARAK

15 — Yunanistan yerine komşumuz Bulgaristan ve dostumuz Romanya ile siyasi ve iktisadi ilişkilerimiz ne zaman artırılacak ve Bulgaristan'ın Akdenizdeki mahreç isteği için kendisi ile temasımız olacak mıdır?

16 — Ege ve Akdeniz adalarının, müttefikimiz İtalya da dahil olmak üzere, Akdenizde bir sulh ve iyiniyet anlayışı içinde yeniden ilgili devletler arasında taksimi tezine ait faaliyetlerimiz var mıdır? Yoksa neden yapılmıyor?

17 — NATO ittifakına tahsis ettiğimiz kuvvet ve gösterdiğimiz çabalar karşılığı ile ölçülü bir menfaat sağlamadığımız bir gerçek iken, tahsis edilecek kuvvet miktarını ne zaman Yunanistan seviyesine indirmeyi düşüneceğiz ve NATO İttifakının yeniden gözden geçirilmesine ne zaman başlayacağız?

18 — Tarihî dostumuz Arnavutlukla iktisadi ve siyasi ilişkilerin artırılması ve hattâ ordulararası bazı münasebetler tesisi düşünülmekte midir?

19 — Dışişleri Bakanlığımızda halen köşede bucakta boş dolaşan tecrübeli ve değerli elemanları da topluyarak bir dış siyaset plânlama dairesi kurulması düşünülmekte midir?

20 — Türk Deniz Kuvvetlerine Yavuz adı ile birer muhrip temini ve bunun İkinci Dünya Harbi metrukâtı olan mayın gemilerini muhrip adı ile vermemeleri için dostlarımızı sıkıştırıyor musunuz? Eğer bunu dostlarımız oyalayıp vermiyorsa, askerî ittifakımız olmiyanlardan da parası veya borç karşılığı istemeyi zarurî görüyor musunuz?

21 — Garbî Trakya'da zulüm ve ıstırap içinde bulunan Türklerin durumu ile nasıl ve ne yollarla ilgileneceksiniz ve bunların kötü yaşayış şartları Kıbrıs ile beraber filimlere alınıp dünya efkârına ve bilhassa bizi bilmeyerek müstevli zanneden genç Afrika ve Asya devletlerine gösterecek yolda broşürlerin dağıtılmasına ne zaman başlanacaktır?

22 — İkili anlaşmaların gözden geçirilmesine başlanmış mıdır?

Bir Yunan emrivakine karşı geç kalmamak için Yunanistanla harbe otomatik başlama selâhiyetini Türkiye Büyük Millet Meclisinden Hükümet olarak ne zaman isteyeceksiniz?»

ANAYASA MAHKEMESİNDE MATEMATİK TARTIŞILIYOR

Nebil Varuy

Bir üye, Anayasa Mahkemesindeki matematik tartışması üstüne «Kesirler daima kesirdir. Onları çoğunluk kararında olduğu gibi tam saymaya ne matematik, ne mantık ve ne de hukuk kaideleri müsaittir. diye yazıyor muhalefet serhinde. Doğrusu ilginç matematik tartışması üzerine sert bir eleştiri bu.

Anayasa Mahkemesi, Anayasayı gerçekleştirmekten, yaşayan bir biçimde uygulamaktan gene kaçındı. Politikaya yabancılaştırılmış Türk halkı, yavaş yavaş yaşantısının politika ile var olduğu bilincine varırken; Anayasa Mahkemesi politik düzeni doğrudan etkileyen, politik düzeni gerçekleştiren siyasi partilerin kanununu, iptal davası süresinde açılmadığı gerekçesi ile yargılamadı.

Siyasi Partiler Kanunu, siyasi hayatımıza doğrudan biçim verecek, verdiği biçim ile yaşantımıza etkileri kısa sürede açığa çıkacak bir kanundur. Kanunu hazırlayanlar «eserlerinin önemini belirliyorlar:

«Bakanlar Kurulu, bu tasarımı Yüce Meclise sevk ederken, Türk toplumunun ve devletinin geleceğine teminat getiren ve Türk Milletinin refah yolunda hızla ilerlemesine imkân veren bir siyasi vasatın hazırlanmasında başlıca âmil olacak bir hukukî eseri büyük Türk milletinin gerçek temsilcilerine sunmuş olmayı kendisi için müstesna bir talih saymakta ve şerefli bir vazifeyi ifa ettiğine kaani bulunmaktadır.

Türk toplumunun ve devletinin geleceğine teminat getiren öz biçimin işleviymiş demek-, Türk Milletinin refah yolunda hızla ilerlemesine imkân verecek -politika halkın kendi öz meselesiymiş demek- bir kanun bu. Diğer taraftan böylesine önemli bir kanunun tümünün Anayasaya aykır olduğu iddeası var. Yurdumuzdaki tek doktrin partisi, Türkiye İşçi Partisi Siyasi Partiler Kanununun tümünün ve özellikle 24 maddesinin Anayasa'nın başlangıcına ve 54 - 57 nci maddeleri hükümlerine aykırı olduğunu ileri sürmekte ve iptali istemindedir.

Ve Anayasa Mahkemesi çoğunlukla kararını vermiştir:

«Dâva konusu kanunun Resmî Gazete'de yayımlanmasından başlayan

İnceleme

doksan günlük dâva açma süresi bir gün geçirildikten sonra doksanbir inci günü açılmış olan dâvanın reddi gerekir.

Siyasal Partiler Kanunu Resmi Gazetede 16/7/1965 gününde yayımlanmış, dâva 14/10/1965 gününde açılmıştır. Anayasa Mahkemesinde iptâl davası açma hakkı, iptâli istenen kanunun Resmî Gazetede yayınlanmasından başlayarak doksan gün sonra düşer. Anayasa Mahkemesi üyelerinin salt hukukçu mantığı tereddüt içindedir. Bu doksan günlük sürenin hesabında başlangıç günü nedir? Kanunun Resmî Gazetede yayınlanma günü hesaba katılacak mıdır? Yoksa doksan gün kanunun yayınlanmasını takip eden günün başlangıcından itibaren mi hesaplanacaktır. Anayasanın bu maddesini nasıl yorumlamak gerekir.

Türk Toplumunun ve devletinin geleceğine teminat getiren, Türk milletinin refah yolunda hızla ilerlemesine imkân veren kanunun Anayasaya aykırı olup olmadığına karar verilebilmesi bu tek gün meselesinin çözümüne bağlıdır. Eğer sürenin hesabına kanunun Resmî Gazetede yayınlandığı günden itibaren başlanacaksa, davada süre aşımı vardır. Dâvanın esasının incelenmesine artık girilmeyecektir.

Ve Anayasa Mahkemesi kararını vermiştir :

«Doksan günlük sürenin tesbitinde Resmî Gazetede yayımlanma günü de hesaba katılacağı şüpheye yer verilmeyecek şekilde kesin olarak anlaşılmalıdır. Kanunun mutlak deyimle doksan günlük süre içine aldığı yayım gününü; bir günün 24 saat olduğu esası üzerinden hareket ederek hesap dışı bırakmağa yer verilemez.

Meseleyi kesin olarak aksi şekilde anlayan şüpheli bir üye, Hakkı Ketenoğlu ise şöyle yazıyor :

«(90 gün sonra) şartı müddetin tamam olması için eksiksiz olarak 24 er saatlik tam 90 gün geçmesinin icap ettiğini açıkça belirtmektedir. Aksi takdirde meçbul olan yayım saati mesai saatinin başında ise birinci gün 15, sonlarında ise 7 veya 8 saat olur ki bu saatleri gün saymaya imkân yoktur. Kesirler daima kesirdir. Onları çoğunluk kararında olduğu gibi tam saymaya ne matematik, ne mantık ve ne de hukuk kaideleri müsaittir. Rüst yaşı 18 olduğuna göre 17 sene 11 ay 29 gün yaşamış olan gence reşit demek mümkün olmadığı gibi... Dâva, yayım gününden sonraki 90 gün içinde açılmış bulunduğundan kabul edilmesi reyindeyim.»

ONDÖRT

Fakat artık çoğunluk kararı ile matematik yenilgiye uğramıştır. Doğrusu, zaten her zaman iki kerre iki dört değildir.

Gerçekten karar ve bilinme tarihinin hukuki bir eylem için gerekli süreye dahil olmayacağı genel bir hukuk kuralıdır. Usul kanunlarımızda var olan bu genel hukuk kuralına rağmen, buna aykırı maddeler de kanunlarımızda vardır. Ne varki bu halde açık bir hüküm istisnayı takip eder. - Bu mehil, ihtarin kiracıya tebliğ edildiği günden itibaren başlar. B.K. mad. 260 gibi - Böylesine açık hüküm bulunmayan hallerde genel usul kuralları uygulanır. Genel usul kuralı da karar ve bilinme tarihinin gerekli süreye dahil olmayacağı yolundadır. Hiç bir zaman genel usul kuralları yok sayılamaz. Bu kuralların geçerli sayılmasını gerektiren haller mutlaka doğar. Aksi halde bir takım açmazlara düşülür. Nitekim iptâl dâvası açmak için gerekli doksan günlük sürenin son günü resmi tatil günlerinden birine rastlarsa, durum ne olacaktır? İstemde bulunanlar Anayasa Mahkemesi Genel Sekreterini evindemi arıyacaklar. Elbette genel usul kuralları uygulanacak, süre kendiliğinden resmi tatil gününün bitmesinden bir gün sonraya ertelenecektir. Nasıl burada usul kuralları uygulanacak ise, sürenin başlangıcının hesabında da usul kuralının uygulanması gerekirdi. Gerçekte, dediklerimizin Anayasa Mahkemesi üyelerine yabancı gelmemesi gerekir. Çünkü hukuk görüşleriyle Asliye Hakimliği dışına çıkamayan üyeler, Anayasa meselelerini hususi hukuk kuralları içinde düşünme eğilimindedirler.

Mutlaka süreye ilişkin Anayasa maddesinin yorumlanması, Siyasi Partiler Kanununun yargılanma şansını yitirme tehlikesine rağmen, gerekiyorsa, yoruma ışık tutacak nitelikte bir hüküm mevzuatta vardır : Kanunların ve Nizamnamelerin Sureti Neşir ve İlânı ve Meşrutiyet Tarihi Hakkında Kanunun 3 üncü maddesi. Bu madde, kanun ve nizamnamelerin yürürlüğe girmesi için geçecek sürenin, Resmî Gazete ile neşirini takip eden günün başlangıcından hesap edileceğini bir ilke olarak ortaya koymuştur. Bu ilke, bir âmm hukuk kuralı olarak herhalde Anayasanın süreye ilişkin hükmünün yorumlanmasında geçerlidir.

Salt hukuk yönünden, davanın süresinde açıldığı türlü yollarla belgelenebilir. Diğer yönden davanın süre aşımına uğradığını da aynı hukuk bize kanıtlıyabilir. Tartışmalar uzar gider. Artık hukukun sır dolu inceliklerini tartışanlarını hayranlıkla izleriz. Tartışmacıların sesleri başka bir dünyadan gelircesine gittikçe uzaklaşır ve sonunda kaybolur. Öyleki tartışma konusu artık

önemli değildir. Halbuki artık sorulması zamanı gelen sual şudur: Anayasa Mahkemesinin Yurt ve Dünya sorunları karşısında aldığı tavır nedir.

Özellikle ve açıkça koymalıdır ki, Anayasa Mahkemesi Politik bir organdır. Üstünde veya dışında değil, tam politikanın içinde bir organ; günlük politikanında mı, evet günlük politikanında... Aslında politikayı böylesine günlük veya uzun vadeli diye yapılan ayırım sunudur. Hakim sınıfların profesyonel politikacılarının, halkı politikaya yabancılaştırmak için uydurulmuş bir yanlarıdır. Politika bir işlevler bütünüdür, her politik davranış birbirini belirler. Şimdi tekrar soralım : Anayasa Mahkemesinin politik tutumu nedir. Yani Anayasa Mahkemesi üyeleri, hakim sınıfların ekonomik - politik iktidarlarından yana mıdır, yoksa emekçi halk yığınlarının çıkarlarından yana mıdır. Çünkü hemen hemen her Anayasa ihtilafı bu cephelerden birisinin yanında yer almayı gerektirir. Aslında her ihtilafın tek çözüm yolu vardır ve bir başkası yoktur. Anayasa Mahkemesi de kararlarında biçimlenen, emekten yana, geniş halk kütlelerinin hak, hürriyet ve çıkarlarından yana bir davranış içinde bulmak zorunluluğundadır. Çünkü bir Anayasa müessesesidir, Anayasadan yana olmak zorundadır.

Açık, seçik metinlerin Anayasaya aykırılığını yargılamak nisbeten kolaydır. Diğer yönden Anayasalar gerçek anlamını temel ilkelerinden alırlar. Anayasa metnlerinin kısa, genel ve elâstiki olmaları Anayasa Mahkemesine, geniş bir yorum sahası bırakmaktadır. Bu yüzden Anayasa Mahkemesinin asıl politik davranışı, Anayasa maddelerinin yorumlanmasında nitelenecektir.

Anayasa Mahkemesi üyeleri, sosyal oluşum içinde artık vazgeçilemez bir yerdedirler. Ve bir seçmeyle karşı karşıyadırlar, ya biçimsel bir yorum anlayışını seçecekler; yada Anayasada Türk halkının gerçek ihtiyaçlarına cevap bulacaklardır.

Eğer biçimsel yolu seçmede direnilirse, Ceza Kanununun 141 ve 142. maddeleri Anayasaya aykırı bulunmaz ve fakat gerekçesi de bir yılda yazılmaz.

A. B. D. DE ZENCİ SORUNU

Tanju Üner

Dünyada emperyalizme karşı açılan geniş savaşa paralel olarak Amerika-da o süreye değin dünyanın gözünden büyük bir dikkatle uzak tutulmuş bir toplulukta için için kaynıyor, belkide son büyük patlamasından önceki küçük kıpırdanışlarını yapıyor. Daha birkaç ay önce zencilerin hiçte çoğunlukta olmadıklarını bir Amerikan kentinde, Kaliforniyada bir zenci şöförün beyaz bir polis tarafından tevkif edilmek istenmesinden doğuveren karışıklıkta 33 kişi öldü. Ayaklanan zencilere karşı her zamanki insanlık dışı çıkışlarla karşı konuldu 3000 kişinin üstünde zenci tevkif edildi, ölenlerin 26 sı zenciydi. Bu ilk ve son ayaklanma değildir, zenciler artık Amerikan kapitalizminin içindeki durumlarını bilinçli bir şekilde kavırıyor, direniyor, haklarını gerekirse savarak alacaklarını söylüyorlar.

Zenci topluluğunun bugün Amerikada özel bir yeri vardır, bu topluluk Amerikan sanayisinin küçük bir bölümüne dahi sahip değildir, yalnız sanayide değil genel olarak mülkiyet bakımından zenci topluluğu yoksulluk içindedir. Bu yoksulluğa rağmen zenci işçi Amerikan kapitalizminin hemen tüm ağır işlerini üzerine almıştır. Zenci işçilerin dörtte üçü 1940 yılında basit ırgat, yardımcı işçi, gündelikçi olarak çalışıyorlardı. 1948 yılında beyazların yıllık ortalama gelirleri 1980 zencilerinse 863 dolardı. 1100 doları bulan fark Amerikan kapitalistinin cebine fazladan girmekteydi. Beyazların sürekli olarak yaptıkları zencilerin düşük ırktan olmaları, beceriksizlikleri bunun içinde beyazlardan az kazandıkları, zenciye sürekli olarak yutturulan az ürettiği için az kazandığı propagandası gerçeklere aykırıdır.

Bugün zenci zorunluğu beyazlarla eğitimde eşit koşullar altında değildir, ama büyük zorluklar altında öğrenimlerini yapan zencilerde beyazlarla eşit duruma gelemiyorlar. İstatistiklere göre Amerikada doğan bir beyaz 3 veya 4 yıllık kollej öğreniminden sonra aynı öğrenimi yapan zencilerin iki katında ücret almaktadır. Yalnız yüksek okula gitmiş olan bir beyazda aynı durumdaki zenciden gene iki misli fazla ücret almakta olup kolleji bitirmiş bir zencidende yüzde kırk fazla kazanmaktadır. Bu örnekleri çoğaltırsak temel okulu bitirmiş bir beyazın aynı durumdaki zenciden yüzde yetmiş fazla kazandığını görürüz. Bu korkunç durum yalnızca eğitim alanında değildir zenci işçilerde en ağır ve zor işlerde çalışmalarına rağmen beyaz işçiden çok az ücret almaktadırlar. Zen-

İnceleme

ci işçinin çalıştığı işler sihhate zararlı ve fazla kuvvet gerektiren işler oldukları halde Amerikan kapitalisti tarafından basit ve gündelik işler diye adlandırılmakta ve böylece az ücret verilmiş haklı çıkarılmaya çalışılmaktadır. Yardımcı işçiler en ağır işleride yapsalar genede çok az ücret almaktadırlar.

Zenci işçiler belirli bir eğitimden geçmiş olmanın verdiği bilgilerden yoksun olarak ağır işleri kendi tecrübelerine dayanarak yürütmeye çalışmaktadırlar, çalıştıkları işlerde çoğunlukla beyazla çalışmadığından ve o işlerde genellikle bir ön inceleme yapılmadığından zenciler birbirlerinin yanlışlarından faydalanarak doğruları bulmaya çalışmaktadırlar. Bu ise zor ve tehlikeli olmaktadır. Örneğin dökümcülüğün en zor işlerinde zenci işçi en geri yöntemlerle çalışmaktadır, bu işler Avrupanın bir bölümünde ve Sovyet birliğinde hemen salt makinelere bırakılmıştır.

Elimizdeki 1947 yılına ait bir istatistik -ki bu güne dek oran olarak aynı kalmıştır- zenci işçinin ücret durumu hakkında daha yakından bir fikir vermektedir.

	Saat ücreti
1. Oregondaki hızarhaneler (Beyaz işçiler çalışıyor)	1,61 dolar
Alabamadaki hızarhaneler : (Zenci işçiler çalışır)	0,63 dolar
Kuzeydeki gübre fabrikaları : (Çok az zenci işçi çalışıyor)	1,13 dolar
2. Georgiadaki gübre fabrikaları : (Zenci işçiler çalışıyor)	0,76 dolar
Pennsylvaniadaki çelik fabrikaları: (Birkaç zenci işçi çalışıyor)	1,54 dolar
3. Güneydeki döküm fabrikaları :	1,09 dolar

(Oldukça ağır iş - Zenciler çalışıyor)	
Sigara fabrikaları :	1,12 dolar
(Bu sanayide özellikle beyazlar çalışır)	
4.	
Tütün işleme işletmeleri :	0,75 dolar
(Zenciler çalışıyor.)	

Tarım bölümünde zenci topluluğunun ezilmesi diğer kesimlerden dahada kötüdür. Bu kesimde çalışan zencilerin büyük çoğunluğu ırgatlık yapmaktadır, diğer bölük ise kiraladıkları tarlalarda -bunlar yıllık ürünün büyük bir kısmını tarla sahibine bırakırlar- güç koşullar altında çalışıyorlar.

Birleşik Amerikanın merkez devletlerinde çalışan bir beyaz tarım işçisi güneyde çalışan bir zenci tarım işçisinin iki katı fazla ücret alır bu aileler bakımından da böyledir, tüm birleşik Amerika çapında yapılan bir ortalama tarımda çalışan bir beyaz ailenin yıllık gelirinden çok daha fazla olduğu görülmüştür - bu fark yaklaşık olarak beyaz ve zenci işçi arasındaki genel yıllık fark yani 1100 dolara yakındır -. Bu hesabı geliştiresek, tarım ve sanayi kesiminde sürekli olarak çalışan zenci işçi miktarı olan 3,5 milyonun 1100 dolarla çarpılışı ortaya 4 milyar dolara yakın fazladan kazanç çıkarmaktadır. Bu hesap normal çalışan zencileri kapsamaktadır, gündelikçi olarak yaşamlarını kazanmaya çalışanları içine almamaktadır. Böylece zenci topluluğu Amerikan emperyalizmine dünyanın herhangi bir yerindeki bir koloni halkı gibi para ödemekte, sömürülmektedir.

Zencilerin konut sorunu da acıklıdır, güneyde tenek barakalarda yaşayan -bu barakalar kentleri çepeçevre sarmaktadırlar- zenciler kuzeydeki sanayi kentlerinin belirli bölgelerine itilmişlerdir. New York kentinin Harlem bölümü bu konuda iyi bir örnektir. Harlem kentin en ilkel yapılarından meydana gelmiştir, buna rağmen kiralar kentin diğer işçi bölgelerinden yüzde 50 daha fazladır. Son sıralarda hükümet sürekli olarak batakhane bölgelerini kaldıracağını söylemektedir, buna rağmen gerçekte değişen bir şey yoktur, yalnızca orta tabakalar ve kalifiye işçiler için konutlar yapılmaktadır böylece zenciler iyice izole edilmişlerdir.

Hiçbir istatistik Amerikan halkının 18 milyonunu meydana getiren zenci topluluğunun durumunu ortaya gereğince koyamaz. Büyük çiftliklerde tüm ailesini toprak sahiplerine kiralayan zenci baba yaşamı boyunca toprak sahibinin kölesidir, çünkü ilerdeki çalışmalarına karşılık çok önceden çalışma gü-

cünü satmıştır, tüm aile küçük çocuklarıyla birlikte sabahın en erken saatlerinden geceye değin çalışmakta ama düştüğü döner daireden egemen sınıfların yasalara uydurulmuş türlü oyularıyla kurtulamamaktadır. Güneyde hasat mevsiminde her yıl küçük sebepler yüzünden binlerce zenci tevkif edilir, bu tevkiflerin gerçek sebebi çiftliklerde çalıştırılacak adama olan gereksinmedir, zenciler böylece bu çiftliklerde ücretsiz olarak çalıştırılırlar.

Sendikalar birkaç ilerici sendika yöneticisi dışında zencilerin ezilmesine karşı gelmezler. Bir çok meslek Sendikası açıktan açığa zenci işçileri içine almaktadır, diğer bazı sendikalar ise sendikaya girişi bir takım eğitim koşullarına bağlamışlardır, böylece dolaylı olarak zenci işçinin oralarada girmesi önlenir. Ünlü sanayi sendikaları zencilerin eşit haklara kavuşması için bir mücadeleye girmezler. Boşta bir iş varsa önce beyaz işçiler işe alınır, açıkta başka beyaz işçi yoksa sıra zenciye gelir. Egemen sınıflar yaşamlarını daha rahat koşullar altında sürdürebilmek için şövenliği basit halka değin yaymışlardır. Amerikan politikacıları seçim kampanyalarını bile halkı çeşitli gruplara ayırarak : Polonyalılar, İtalyanlar, İrlandalılar, Yahudiler, v.s. Zenci topluluğunun acıklı durumunu dünyanın gözünden uzak tutmak için bazı önemli yerlere göstermelik olarak zenciler getirilir. Bunlar çoğunlukla göz önünde olan görevlerdir - elçiliklerde, birleşmiş milletlerde, v.s.-

Son yıllarda zenci topluluğunun içindeki kaynaşmalar yüzeye çıkmıştır, zenciler ülkenin ilerici kuvvetleriyle birlikte özgürlükleri için savaşıyorlar. Ama genede bazı zenci yöneticilerin yüzeydeki sorunlarla uğraştıkları, sömürülmenin temel nedenlerine inemedikleri görülüyor.

Kendi ulusu içinde koskoca bir topluluğun açıktan sömürülmesine göz yuman sendikalar ve diğer ilerici olması gerekli örgütler, Amerikan emperyalizmini dış ülkelerde de destekliyerek halktan yana olmadıklarını gösteriyorlar.

Tanju Üner

Bu yazı Amerikalı gazeteci Vance Packard'ın, *The Status Seekers* (1959) adlı kitabının birinci bölümünden çevirilmiştir. Bu bölümden sadece A. B. D. nin bölgesel özellikleri ile ilgili olan ayrıntılı bilgi ve kitabın bütününe değinen pasajlar çıkarıldı.

Vance Packard Columbia Gazetecilik Okulu mezunu olup yirmi yılı aşkın meslek hayatı içinde çeşitli gazetelerde çalışmıştır. Bu kitabı yayınladığı sırada *Collier's* dergisinin yazarı imiş.

The Status Seeker'ın başına Lewis Carroll'ın *Alice Harikalar Ülkesi*nde adlı eserinden alınmış olan şu cümle çok anlamlı : Tırtıl, küçümseyerek «SEN!» dedi, «KİMSİN SEN?» Packard Amerikan toplumu içindeki insanların karşılıklı davranışlarını etkileyen nedenleri toplumun sınıf yapısına eğilerek açıklamaya çalışmış. Bu «sen kimsin» sorusunun ardındaki etkenleri araştırmış.

Packard'ın Bilimsel araştırma merkezlerinden ve toplum sorunları ile uğraşan bilim adamlarından yararlanarak uzun bir çalışma sonunda meydana getirdiği bu kitap bütünü ile de, buraya aldığımız bölümü ile de eleştirme konusu olacaktır. Çünkü Packard'ın kendisinin de itiraf ettiği gibi, bugün bile sınıf kavramı üzerinde sosyologlar arasında ortak bir görüş sağlanamamıştır. Bunun nedenlerine de yetersiz olmakla beraber bir iki noktadan değinivermiş Packard. Ama ne var ki bir gazeteci olmanın sorumluluğu ona sınıf gerçeğini kabullenip araştırma gereğini duyurmuş. *The Status Seekers*'ın aşağıya aldığımız bölümü Refah Devleti olarak tanımlanan Birleşik Devletler'in toplumsal tabakalaşma sorunları hakkında, kısa da olsa, bir ipucu verecek nitelikte.

A. B. D. TOPLUMU SINIFSIZ BİR TOPLUM MUDUR?

TÜSTAV

(Vance Packard)

Çev: Evinç Dinçer

İnsanların çoğu uzun bir süre dünya nimetlerinden yararlanırsa sınıf ayrımları ne olur? Deyelim, insanların büyük bir çoğunluğu genişçe bir oturma odasından da uzun ve kaç yüz beygir gücünde, parlak, süslü arabalarında geziye çıkabilirler; harika kumaşlardan yapılmış çeşit çeşit, renk renk giysiler edilebilirler. Deyelim, sofralarında, piyasaya bol miktarda sürülen *vichyssoise* (bir çe-

şit soğuk çorba) bulundurabilirler ve havalandırma tertibatlı odalarında televizyonla dünyanın harikalarını seyredebilirler.

Böyle bir durumda toplumsal sınıfların insanın karşısına çıkardığı engeller ve yüzkızartıcı ayrımlar ortadan kalkacak mıdır? Statü (toplum içinde belirli bir yer) endişeleri ve toplumun yukarı katlarından görünme çabaları dikkati çekecek derecede azalacak mıdır?

Birleşik Devletler halkının yakın zamanlardaki yaşantısından öğreneceğimiz şeyler var. 1940 'larda başlayan bolluk çağı 1950 'de geçmişin standartlarına göre hayali sayılabilecek oranlara ulaşmıştı. Hemen hemen yarım trilyon dolarlık eşya ve hizmet - televizyon, lüks dokuma ve *vichyssoise*'i da içine alarak üretiliyordu.

Bu masalsi bolluk çağı başlamadan önce refahın sınıf ayrımlarını ortadan kaldıracığı ya büyük ölçüde azaltacağı kanısı çok yaygındı. Kitle halinde imalat yapanların deyişi ile, herkes dünya nimetlerinden yararlanabilirse sınıf ayrımları rezaleti ortadan kalkacaktı.

Böyle bir görüş 1930' ların sıkıntılı kıtlık günlerinde çoğumuza doğru gibi geliyordu çünkü o sıralarda statü farkları belirgin olarak görülebiliyordu. Bir iki soylu fakir insan dışında, insanların giyiniş tarzı, yemek, seyahat - eğer o kadar talihli iseler - ve çalışma tarzına bakarak kim kimdir söyleyebilirdiniz. O günler «fakir fukara» deyiminin çok duru bir anlamı vardı. Bir banker otuz metre öteden memurunu tanıyabilirdi.

Son yılların bolluk döneminde Amerika'daki toplumsal sınıflara gerçekte ne oldu?

Bir takım nüfuzlu kişiler bize öğüt veriyorlar; şimdiye kadar varolmuş her türlü toplumsal sınıfın şimdi gerçekten eridiği ülkemiz insanlarının görülmemiş bir eşitliğe ulaştığı söyleniyor. Bu seslerin bir kısmına kulak verin.

Bir kaç ay önce bir Amerikan dergisi Birleşik Devletlerin son zamanlarda «tarihteki en gerçek sınıfsız toplum»a eriştiği olayını bildiriyordu. Bir kaç hafta sonra bir yayınevi sahibi Amerikada sınıf sisteminin ortadan kalkışını «çağımızın en büyük havadisi» olarak selâmladı. Daha sonra bir pazar-araştırmaları örgütü başkanı Amerika'nın «bir tek büyük orta - sınıf» olmaya doğru gittiği hakkındaki buluşunu haber verdi. Bu arada bir şirket ücretli reklâm yayınları ile «bu ülkede daha öncekinden çok fazla fırsat bolluğu» olduğuna bizleri inandırmaya çalışıyordu. Ne olursak olalım, biz her halde dünyada kendini en fazla eşitlik taraftarı ilân etmiş bir halkız.

Ulusumuzun sıradan vatandaşları genellikle eşitliğe yönelmiş bir gelişme

içinde olduğumuz görüşüne katılırlar çünkü bu görüş kendimiz için arzuladığımız inanca uyar. Bu görüş Amerikan Amentüsü ile ve Amerikan Düşü ile bağdaşır. Folklorumuza da kök salmıştır.

Ne yazık ki bu düşünce gelişmekte olan gerçek durumun fena halde yanlış bir biçimde algılanmasına dayanıyor. Ulusal varlığımızın çeşitli alanlardaki sınıf çizgilerinin daha da kalınlaştığını görüyoruz. Yukarı tabakalara atlama çabasında yoğunlaşma var.

Gelişmekte olan bu durumun algılanmasında yaygın olan yetersizlik bile sorunları doğru olarak koyma amacıyla yazılmış bir kitabı haklı çıkarmaya yetebilir. Bununla beraber, ben, bugünkü Amerikan sınıf sistemi -ve bu sistemin içinde kendilerine statü arayanlar- ile ilgili araştırmamı yalnız hayatın, varlığını göremediğimiz bir yanına burnunu sokmak zevki için yapmadım. Amacım, kendi kendimizi aldatmamızı küçümsemek (ki bu aldatmacaya karşı belge bulmak çok kolay olurdu) değil, daha çok toplumumuz hakkında ve bu toplumda oluştuğu kanısına vardığım tedirgin edici bazı değişiklikler hakkında yeni bir görüş kazandırmaya çalışmaktır.

Sınıf analizi yoluyla yapılacak bir yaklaşım, yani Amerikalıları sınıfsal davranışları, kendilerine bir statü edinme çabaları ve bunun engelleri açısından gözleme bizim eşsiz ve hızla değişen toplumumuzu yeni bir ışık altında görmemize yarar. Okullar, klüpler, kiliseler, siyasi partiler ve hatta aile gibi kurumlarımız yeni anlam kazanırlar.

Göreceğimiz ki Birleşik Devletler toplumunun bütün ulusu ve gözalıcı bolutadaki toplumsal statü sistemlerini içine alan bir sınıfsal yapısı vardır. Bu yapı içindeki ayrımlar günden güne daha da belirgin olarak çıkmaktadır. Bu statü sistemleri günlük hayatımızın kimi gizli alanlarına bile etki yaparlar ve bunların birtakım garip, anlamsız ayrıntıları vardır. Bir çok bakımdan, bizim sınıf yapımızın öteki ülkelerinkinden nasıl ayrıldığı anlaşılacak ve sonuç olarak Amerikan sınıf yapısında meydana gelmekte olan ve bilinmesi gereken çeşitli çatışma alanlarını araştıracağız. Özellikle çoğumuzun çalıştığı, yaşadığı, dinlendiği, oyunu kullandığı ve ibadet ettiği yerlerde görülen tabakalaşma eğilimlerinden rahatsız olması gerektiği kanısındayım.

Sınıfların karşımıza çıkardığı sınırlar Amerikan Düşü'ne aykırı olduğu için, bu sınırların varlığı konusu ortaya çıktığı zaman genellikle Amerikalıların rahatı kaçıyor. Yale Üniversitesi profesörlerinden sosyolog August B. Hollingshead, özgür ve açık fikirli kişiler sayılan psikiyatristlerin «sosyal sınıf sorununu sıkıntı ile karşılamakta olduklarını» gözlemlemişti. Bu psikiyatristlerden biri

kendi şehri olan New Haven'deki toplumsal sınıflar hakkında dolambaçsız yoldan sorulmuş bir soruya «bu konuda çok fazla düşünmekten hoşlanmıyorum» (x) diye cevap vermiştir.

Son yıllara kadar sosyologlar bile Amerika'daki toplumsal sınıflar üzerine gerçeklere bağlı kalan bir araştırma yapmaktan çekinmekte idiler. Onlara göre, toplumsal sınıfların varlığı kabul edilemezdi, hem de Karl Marx sınıf sözcüğünü «tu kaka» bir sözcük haline getirmişti. Bu yüzden, bir kaç yıl öncesine gelinceye kadar Amerika'da toplumsal bilimlerle uğraşanların Yeni Gine'deki toplumsal sınıflar hakkında bildikleri A. B. D. hakkında bildiklerinden çok fazlaydı.

Webster sözlüğünde «statüs», durum, rütbe, olarak tanımlanır. Bu maddi refah çağında bugünkü Amerikalıdan vatandaşlarına toplumsal statülerine göre değişen etiketler etiketler yapıştırmaması beklenir ama, milyonlarcası bunu her gün yapmaktadırlar. Kendileri için uygun buldukları statü'de görünme çabalarının yıldan yıla arttığını görüyoruz. Şu nokta oldukça anlaşılmalıdır ki statü konusunda genellikle kadınlar kocalarına göre daha bilinçlidirler.

Amerikalıların çoğu dostlarını sınıflandırır ve onlar da dostları tarafından sınıflandırılır. Onlar, insanların bir kısmının kendilerinin üstünde ve bir kısmının da kendilerinin altında olduğuna inanırlar. Ve bir de kendi düzeylerinde olanlar vardır ki bunlar, hor görülme ya da küçümsenme korkusundan uzak olarak toplumsal bakımdan kendilerini tanıma olanağı olup olmadığını araştırmaya izin verirler.

Birimiz yerimizi, işimizi değiştirecek olsak -ve şimdi yılda 33 milyon Amerikalı bu durumdadır- yeni komşularımız ve iş arkadaşlarımız bizi kendi gruplarına almadan önce alelacele ve inceden inceye ölçer biçerler. Buna karşı, biz de onları değerlendiririz ve kimimizin korkunç bir yanılma saydığı uygunsuz bir gruba katılma yanılışına düşmeye çalışırız. Bundan başka çoğumuz, bile-rek ya da bilmeyerek, bize değer biçenlere etki yapacağını umduğumuz statü sembolleriy-le çerçeveleniriz. Böylelikle kendimizden aşağı saydıklarımız arasında toplumsal bakımdan bir mesafe koyduğumuzu umarız. Malların reklâmcılar tarafından büyük bir gayretkeşlikle statü sembolleri olarak pazara sürülmesi statü bilincinin yoğunlaşmasında büyük rol oynamaktadır. Statü sembollerinin küçük ayrımlarını daha az bilenlerimiz, ya da bunlara daha ilgisiz ka-lanlarımıza gelince, bu gibilerimiz, için göz dikmiş olabileceğimiz bir grupla aramıza sınırlar koyan davranış modelleri ve beğeni gösterilerine saplanırız. Bunlar bizi yerimizde saydırır. Yükselmek ister de yöneldiğimiz topluluğun ha-

vasına girmeyi beceremezsek, yani önceki statü sembollerimiz, arkadaşlarımız, klüp üyeliklerimiz, değerlerimiz ve davranış modellerimizden vazgeçip yenilerini, daha yüksek tabakanın değerlerini benimsemeyi beceremezsek başarı fırsatlarımız azalmış olur. Sosyolojik bulgulara göre ev adreslerimiz, arkadaşlarımız, klüplerimiz, değer yargılarımız ve hatta bağlı olduğumuz kiliseyi değiştirmeyi beceremezsek yukarı sınıflara doğru atılacak her adımda bunlar birer engel teşkil ederler.

Bu bitmek tükenmek bilmez sınıflama ve statü peşinde koşma süreci yüzünden meydana gelen bunalımlar, aşağılık duyguları ve gerilimler bir çok insanı tedirgin etmekte, korkutmaktadır. Kendi özel deyimimle «statü peşinde koşanlar» kendilerini devamlı olarak yöneldikleri üst basamakların belirgin kanıtlarıyla çerçevelemeye uğraşanlardır. Milyonlarca Amerikalının kafasını yoran statü sorunu Birleşik Devletler'de toplumsal tabakalaşmayı yoğunlaştırmaktadır. Bu sınıflamalarda kendilerinin ne olacağını en az düşünmesi gerekenler, Louis Kronenberger'in deyiimi ile «protestan, varlıklı ve üniversite mezunu (***) olanlardır.

Çocuklarımız bile ailelerinin taşıdığı sınıf etiketlerinin farkındadırlar ve her günkü hareketlerini kuşatan sınırları bilirler. Mademki çocuklar bile sınıf gerçeğini bilmektedirler, bu kadar düşünce kalıpcısının sınıfların kaybolmakta olduğunu ilân etmesi nedendir?

Bu uyuşmazlık kısmen Birleşik Devletler erginlerinde (özellikle iş - adamlarında) yaygın olan Amerikan Düşü'nü destekleme amacının sonucu olarak ortaya çıkıyor. Bir de, son zamanlarda Amerikada harcanabilir para miktarında görülen yükselişin herkesi eşit kıldığı inancı buna yardım ediyor. Aslında sınıfın çeşitli yanları vardır, ve gelir durumu bunlardan sadece bir tanesidir. Servetin genel dağılımı ile birlikte, gözle görülebilen sınıf çizgileri artık kırıldı. Yani bir zamanlar yukarı sınıfların sembolü olan *Limousine* leri deniz motorlerini, vizon mantoları satın alabilen pek çok insan var. Bu arada seçkinlerle seçkin olmayanları ayırdedecek yeni çizgiler çizme yolları da atandı.

Ama ne var ki, işçi sınıfından bir insan sırf peşin para ya da taksitle bir *limousine* alabildiği için yukarı sınıfa çıkmaz, ve bunu kendi de bilir. Onun bu toplumdaki üretici rolü bakımından -tüketici rolünün tersine- Amerika'daki sınıf çizgileri kaybolmak şöyle dursun daha da kesinleşmektedir. (sertleşmektedir.)

Aslında Amerika refah cilâsının altında toplumsal sisteminin bazı kritik noktalarında önemli bir damar sertliği geçirmektedir.

Bence oldukça keskin çizgilerle ayrılmış bulunan iki büyük toplumsal sınıf ortaya çıkıyor ve bu gruplaşma süreci içinde eski orta sınıf birbirinden tamamen ayrı olan bu iki sınıfa dağılıyor. Amerikalıların çoğunun iş yerlerinde sınıf çizgilerinin yeni bir berraklık kazandığını ve ufak tefek terfilerin dışında, bir şeyler yapmaya elverişli fırsatlarını ortadan kalktığını görüyoruz. Çağdaş büyük - iş alanında tabandan başlayıp doruğa ulaşmak gittikçe güçleşiyor. Üniversite bitirmemiş bir insanın ufak bir kapasite ile büyük - iş alanında çalışmaya başladıktan sonra bir sıçrama yapma isteğine kapılması olayı azalıyor ve böyle bir istek gittikçe daha az gerçekçi sayılıyor.

Giderek daha bürokratize olan toplumumuz her koldan büyüme eğilimi gösterince tabakalaşma (yerleşmiş statü eşitsizliği) da bu gidişe ayak uyduruyor: büyük - iş, büyük - yönetim, büyük - işçi örgütleri, büyük - eğitim, Büyüklük gerçekten bizim sınıf sistemimizi değiştiren başlıca faktörlerden biri. İkiyüz elli milyon dolarlık şirketlerden birinin bir yöneticisinin söylediği gibi, bu büyüklük yaşadığımız teknolojik çağda yeni endüstri ürünleri ortaya koyabilmemiz için gereken yüksek maliyet (araştırma, geliştirme ve reklâm masrafları) yüzünden zorunlu hale gelmiştir. «Bu gün ya büyük olacaksınız ya da korkunç bir hızla ilerleme olanağına sahip olacaksınız.» Adam ikiyüz elli milyon dolarlık şirketin bile yeterince büyük olmadığından yakınmıştı.

Büyük şirketler hiyerarşisinde tabakalaşma daha da ayrıntılı olarak ileri götürülür. Genellikle çalışanlardan kendi mertebelerine uygun düşecek bir davranış göstermeleri beklenir ve onlar da çok zaman böyle davranırlar. Sanayiciler genç kuşaktan milyonlarca insanın askerlik tecrübesi yüzünden mertebeyi daha çok kabullendiklerine işaret etmektedirler. (Bütün bu büyüklük ve mer-tebe gelişmesi içinde üniversiteli olmayan müteşebbis için bu gün en iyi fırsatlar büyük imalat şirketlerinde değil, daha çok hala küçük bir kapasite ile başlayıp işi büyütme olanakları olan *Maine Street*'de (büyük satış mağazalarının bulunduğu ana cadde); o olmazsa küçük ya da öncü nitelikte bir imalat firmasıdır).

Büyük fabrikalarda olduğu gibi, büyük bürolarda da ücretliler kendilerine düşen işin bölünmüş ve kişilik gerektirmeyen bir iş olduğunu görüyorlar. Bir iş yerindeki büyük adamlarla küçüklerin karşılaşmasına, belki de istemiyerek, engel olmuyor. Böylece işinden bıkmış, en ufak gururu, kişisel teşebbüs ya da yaratıcılık duygusu kalmamış insanların sayısı korkunç derecede artıyor. Bu insanlar kendilerini işlerinin dışındaki bir şeyle tatmin etmek zorundalar. Kimisi bu tatmini ödeme çekleriyle yapılan parlak, gösterişli tüketimde arıyor; tıpkı

Roma'daki huzursuz halk yığınlarının imparatorlar tarafından bilinçli olarak hazırlatılan sirklerle oylanması gibi.

Biz hâlâ eşitliği özellikle Amerika'ya, sınıfların yarattığı engelleri de başkalarına yüklemeye eğilimindeyizdir ama eldeki kanıtlar Avrupa'daki bazı ulusların (Hollanda, İngiltere, Danimarka gibi) bir açık - sınıf sistemi geliştirmekte Amerika'dan çok daha ileri gittiklerini göstermektedir. Oralarda kabiliyetli olan bir genç fakirde olsa kendisine yaraşan mevkiye ulaşabilir. Onlar bunu sınıfların bazı dışa ait formlarını da (asalet unvanı taşıyan aileler gibi) koruyarak başarmışlardır.

Kısaca, Amerikan Düşü, bu düş'e inanmak isteyen pek çok insan için parlaklığını yitirmektedir. Memleketimizdeki refahın üzerinde beliren pas, ekonomide uzun bir durgunluk dönemi yaratılarak giderilirse ya da giderildiğinde bu işe yukarı sınıflara doğru hareketlilik sağlayacak yolları genişletmek üzere girişilmedikçe yeni tabakalaşmalar rahatsız edici derecede gözle görülür ve bunaltıcı hale gelecektir. (...)

Amerikan hayat tarzı, Batı Avrupa'nın sanayileşmiş ülkelerinin çoğunda da etkisini gösteren bir takım baskılarla değişmektedir. Toplumsal yapıya etkileri bakımından en önemli saydığım baskılar şunlardır: 1) Daha büyük sanayiye ve yönetim sistemine yönelen amansız bir büyüme, 2) kitle halinde inşa edilen tek katlı banliyö mahallelerindeki büyüme, 3) işçi sendikalarının daha kökleşmiş ve büyümüş olmaları, 4) satış örgütlerinin üretilen malları toplumsal sınıf sembolü olarak pazara sürme eğilimindeki büyüme. Bu durumda, Amerika'da olup bitenler bazı Avrupa ülkelerinde de görülmeye başlanmıştır ya da yakında görülecektir.

TÜSTAV

OSKAR LANGE
EKONOMİ POLİTİK

2.

Çeviren
MUVAFFAK ŞEREF

4 Lira - ÇIKTI

MANNESMANN'DAKİ GREV VE ALMAN EMPERYALİZMİ

KEMAL SÜLKER

İzmitte kurulu Mannesmann - Sümerbank ortaklığının Boru Fabrikasında sendika - işveren münasebetlerinin incelenmesi, büyük bir gerçeği ortaya çıkarmıştır. Yalnız bir sendikayı değil, bütün Türkleri yakından ilgilendiren gerçek ne yazık ki iyi düşüncelerle de olsa, kabul edilen bir kanun'un ne acı sonuçlar verdiğidir. Bu kanun *Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu*'dur ve bugün yabancı sermaye sahipleri Türkiyede yeni sömürgecilik uygulama yolundadır. Bir çok işkollarında örnekleri görülen bu yeni sömürgeciliğin metal sanayiindeki en yeni örneğine bir göz atalım.

27 Mayıs 1961 de kabul edilen Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın Geçici Yedinci Maddesi, bu Anayasa ile konulması emredilen kanunların en geç iki yıl içinde çıkarılmasını emretmiştir. Bu kanunlar arasında, Anayasanın 46. ve 47. maddelerinde yer alan hakları düzenleyici kanunlar da vardır:

- 1 — Çalışanların ve işverenlerin önceden izin almaksızın kurabilecekleri sendikalar, hakkında kanun.
- 2 — İşçilerin, işverenlerle olan münasebetlerinde iktisadî ve sosyal durumlarını korumak veya düzeltmek amacıyla toplu sözleşme ve grev haklarını düzenleyecek kanun.

Bu kanunlar 24 Temmuz 1963 tarihinde çıkarılmış ve yürürlüğe girmiştir.

Bu haklarla donatılan işçiler, işçi sendikaları etrafında derlenip toparlanmak için harekete geçtikleri bir sırada bir kısım işverenler kuvvetli işçi sendikaları ile çalışma barışını sağlayacak toplu sözleşmeler yapmayı sabırsızlıkla bekler, hatta işçilere işkollarındaki ana sendikaları ile çalışma barışını sağlayacak toplu sözleşmeler yapmayı sabırsızlıkla bekler, hatta işçilere işkollarındaki ana sendikayı bulup üye olmalarını hatırlatan çabalar harcarken İzmitteki Alman Özel ve Türk Devlet sermayesi ortaklığıyla meydana gelen Boru Fabrikası işvereni derhal harekete geçmiş ve yeni kanunlara muhatap olmamanın yolunun bulunması için iş hukukunda otorite olan bir profesöre ücretle görev vermiştir. Bu profesör, işverenin işçilerle hizmet akdi mahiyetinde olan umumî mukavele yapabileceğini bildirmiş, bu umumî mukavelenin toplu sözleşme yerine geçebileceğini sağlık vermiştir.

YİRMİSEKİZ

TOPLU SÖZLEŞME

Alman sermayesinin hâkim olduğu Mannesman - Sümerbank ortaklığı işvereni hemen bir Umumî Mukavele hazırlayarak işçileri iki yıl için bağlamıştır.

İşçilerin, sendikalı olma şuurları uyanınca da bol ücretli ustabaşları harekete geçirerek işyeri esasına göre bir sendika kurulmasının sağlanmasına hizmet etmiş, böylece işçilerin kendi meslek kolları içindeki geniş dayanışmadan ve geniş açıdan olayları değerlendirme olanağından yoksun bırakmaya önem vermiştir. Ancak, işçiler işverenin koruduğunu sezinledikleri işyeri sendikasına girmekte hevesli görünmemiş, Türkiye Maden - İş Sendikası'nın İzmit Bölge Merkez Şubesinin çalışmaları ile kendi işkollarının ana sendikasına yazılmaya, yeni Anayasadan doğan haklarını ve hürriyetlerini savunmaya önem vermişlerdir. Bunun sonucu olarak da Türkiye Maden - İş Sendikası, işyerinde çalışan işçilerin çoğunluğunu elde ederek 275 sayılı kanunun 7. maddesinde aranan şartı yerine getirmiş ve toplu sözleşme yapma yetkisini elde etmiştir.

İşveren, Türkiye Maden - İş Sendikasının bu gücünün hiç te memnun kalmamış, ve kanunî mercilere baş vurarak sendikanın yetkisine itiraza kalkmış, çeşitli mütalealar ileri sürerek çoğunluğun Maden - İş'te olmadığına tesbitini istemiştir. Bütün bu hukukî engeller, gerçekler karşısında ortadan kalkmış ve çoğunluğun Türkiye Maden - İş Sendikasında bulunduğu Mahkeme kararı ile sâbit olmuştur.

Toplu Sözleşme isteğinde bulunan Türkiye Maden - İş Sendikası, işverenin bütün gün ve yerle ilgili tekliflerini kabul etmiş, sözleşme müzakerelerini sonuna kadar yürütmüştür. Ancak işveren temsilcileri, toplu sözleşme müzakereleri süresince de hep aynı görüşü savunmuş ve:

«Umumî Mukavelelerin süresi içinde işçilere bir kuruş zam yapmayacağım. Bu; zammı ödeyecek takatta olmadığımından değil, prensibim bakımından bu zamma yanaşmadığındandır.»

demiştir.

Toplu sözleşme müzakereleri sırasında anlaşmaya varılamayan konular, 275 sayılı kanunun gösterdiği yollar izlenerek Uzlaştırma Kurulu ve bir çok konularda anlaşmış, sonunda bir karara varmıştır. Bu kararı taraflara tebliğ etmiştir. 275 Sayılı kanunun 15. maddesine göre tarafların kararı tutanakla tesbit edilmiştir.

İşveren temsilcileri, Uzlaştırma Kurulu Kararını kabul etmemişlerdir.

Türkiye Maden - İş Sendikası temsilcileri ise Kurul kararını kabul etmiştir.

Yine 275 sayılı kanuna göre, bu sonuç işçi sendikasının grev yapma hakkını ortaya çıkarmıştır. Sendika, kanunla doğan grev hakkını kullanmak için işçilerle toplantılar düzenleyerek onların kararlarını ve onaylarını almış, bunun üzerine de işverene yazı ile müracaat ederek 25 Kasım'da greve başlayacağını bildirmiştir. Grev hakkının doğmasına rağmen greve başlama tarihinin uzak bir güne bırakılması Sendikanın yine uzlaşma ve anlaşma için tarafların elverişli bir zaman bulması arzusundandır. Bu arada 275 sayılı kanunun 48. Maddesinde yer alan bir fırsatı da kullanmak istemiştir. Bu da «bir uyuşmazlığın her hangi bir safhasında, başbakan veya görevlendireceği bakan'ın taraflara bir arada veya ayrı ayrı tavsiyelerde bulunmak suretiyle arabuluculuk faaliyetine girişebileceği hususudur.

15 Kasım 1965 ta Başbakana çekilen telgrafta denmiştir.

Bütün bu çalışmalar sırasında Üst Kurul olarak Türk - İş Konfederasyonuna bilgi verilmiş, durumu incelemesi istenmiş ve yol göstermesi ricasında bulunulmuştur. Türk - İş Başkanı ve Birinci Bölge Temsilcisi Maden - İş'i haklı bulmuş, Grev Komitesi de Maden - İş grevini destekleme kararı almıştır.

Grev Başlıyor

Nihayet 25 Kasım 1965 sabahı grev başlamıştır.

Grevin başlaması, işverenin Uzlaştırma Kurulunca kararlaştırılan ücretle ilgili bölümü kabul etmemesinden ve bu arada Umumi Mukavele bitmeden zam yapmaya yanaşmama prensibini bozmayacağından, Maden - İş üyesi olmayan işçilerin, yani işyeri sendikasına üye olanların Dayanışma aidatı vermeden toplu sözleşme hükümlerinden yararlandırılması teklifinden vaz geçmemesinden ileri gelmiştir.

Uzlaştırma Kurulunun teklif ettiği, işverenin kabul etmediği para ile ilgili hususlar şunlardır :

- 1 — Asgarî ücret saatte 225 kuruştur.
- 2 — Zamlar :
  - a) İlk yıl zamları : Saatte 60 kuruş
  - b) İkinci yıl zamları : Saatte 40 kuruş

kadar altı toplantı yapmıştır. Varılan anlaşma kararı 2 Kasım 1965 günü taraflara tebliğ edilmiştir. İşveren, Uzlaştırma Kurulu kararına uymayacağını, Maden - İş Sendikası ise uyacağını bildirmiştir. 275 sayılı kanuna göre (Md. 15) uyuşmazlık tutanağı tesbit edilmiş ve Maden - İş'in Grev hakkı doğmuştur.

Grevin doğmasına yol açan işveren görüşü açıktır :

«... toplu sözleşme müzakerelerine başladığımızdan beri müdafaasını yapmakta olduğumuz prensiplere Uzlaştırma Kurulu kararı umumiyet itibariyle aykırı olduğundan bu neticeye vardıklarımızı» beyan ettiler.

2 Kasım 1965 Tutanağı

İşveren, teklif edilen zamları çok bulduğundan değil, hep aynı prensip yönünden buna itiraz etmiş ve bu görüşü işveren temsilcisi açıklamıştır :

«.. işverenle görüşüğünü, bilânço ve kâr durumunu işverenin Kurula vermekte mahzur mütalea ve esasen zam teklifine karşı malî durum itibariyle bir itiraz sebebi göstermediğini beyan etti.»

13 Ekim 1965 tutanağı, s. 11

Bütün görüşmeler sırasında işverene hâkim olan zihniyet Maden - İşe üye olmalarından dolayı işçilere duyduğu husumettir. İşveren, yeni Anayasanın getirdiği hakları ve onları uygulayan kanunların tanıdığı yetkileri sendikacı görmek istememektedir. Netekim İşverenin görüşü şöyle tesbit edilmiştir :

«İşyerinde hâlen yürürlükte bulunan bir umumî mukavelelerin teker teker bütün işçilerin imzaları ile yapılmış bulunduğunu, Umumî Mukavele ile yapılmış bulunduğunu, Umumî Mukavele ile Birinci yıl için yüzde 19, ikinci yıl için yüzde 6 zam verilmiş bulunduğunu, bu bakımdan umumî mukavelelerin süresi boyunca yeni bir zam yapılmasına imkân görülmediği... 275 sayılı kanunun yürürlüğe girmesinden 10 ay kadar sonra bir umumî mukavele yapıldığına, bu arada işçilerin teşkilatlanma imkânı olduğu halde, bir sendika teşkilatlanmayarak, hep birlikte bir umumî mukaveleyi imzaladıklarına ve bu umumî mukavele ile 2 yıllık bir süre için mutabakatlarını bildirmiş olduklarına göre bunun bir toplu sözleşme telâkki olunabileceğini ve toplu

Toplu sözleşme çağrısı yapıldığı tarihte işyerinde 617 kişinin çalıştığı ve Maden - İş Sendikasının İzmit Şubesine kayıtlı işçi adedinin 350 olduğu,

Muteriz işverenin şikâyet dilekçesine ekli bulunan sendikadan istifalara ait 86 istifa dilekçesinin bulunduğu,

Bu istifaların çağrı tarihinden sonra verilmiş olduğu ve bunların sendikanın yetkisini ortadan kaldırmaya müessir bulunmadığı,

14 Mayıs tarihinde 18, 13 Mayıs tarihinde de 2 adet olmak üzere 18 istifa kağıdının bulunmasına rağmen bu istifaların Sendikaya verilip verilmediğinin tevsikine yarar belgelerin bulunmadığı anlaşılmıştır.

Bu sonuçlar üzerine Hâkim (7692) Hüseyin Erdem 21/6/1965 tarihinde itirazın reddine kesin olarak karar vermiştir.

Maden - İş'le Mannesmann - Sümerbank Boru Fabrikası arasında yeniden toplu sözleşme müzakereleri başlayacağı vakit İşveren bir genelge yayınlarak MESS'e (Türkiye madenî Eşya sanayicileri Sendikasına girdiğini bildirmiştir (24 Haziran 1965 gün ve 58 sayılı işveren genelgesi)

İşverenin Genelgesi :

Bu genelgedeki bazı cümlelere dikkati çekmek gerekir :

İşveren MESS'e üye olma gereğini şuna dayamıştır: «Bugüne kadar işçilerimizin teşkilatlanmamış oldukları göz önünde tutularak bir işveren sendikasına üye olmayı düşünmemistik». Fakat işçiler madem ki Türkiye Maden - İş Sendikasına üye olmuşlardır, o halde kendisi de «bu sebeple 23/6/1965 tarihinden itibaren Türkiye Madenî Eşya Sanayicileri Sendikasının üyeleri arasına girmiştir». Yâni, işçiler teşkilâtları ve hele Maden - İş'e girerlerse ben de daha güçlü olmak için işverenler safında sendikalışıyorum.

MESS'in de katılması ile müzakereler 28 Haziran 1965 te yeniden başlamıştır. Müzakereler 23 Ağustos 1965 te kesilmiş, uyumsuzluk tutanağı tutularak Bölge Çalışma Müdürlüğüne bildirilmiştir.

Uzlaştırma Kurulunun teşkili için gerekli olan 3. Tarafsız aracının seçiminde sendika ile işveren aynı kişi üzerinde itifak edememiş, İş Mahkemesi Hâkimi 13 Eylül 1965 günü Sosyal Sigortalar Kurumu İzmit Şubesi avukatı Oğuz Arın'ı 3. Tarafsız aracı seçmiştir.

Uzlaştırma Kurulu 24 Eylül 1965 tarihinden 13 Ekim 1965 gününe (dahil)

İnceleme

Ve grevi akım bırakmak için işveren her çareye başvurmuş, kanunsuz işler yapmış, İdareyi kendi emellerine yardımcı duruma getirmeyi de başarmıştır.

Bu bölümle ilgili tarihler ve belgeler

Bu sonuca varışın belgelerini sıralayalım :

Türkiye Maden - İş Sendikası ile Mannesmann - Sümerbank Boru Fabrikası işvereni arasında toplu sözleşme müzakerelerine 28 Mayıs 1965 te başlanmıştır.

İşveren, görüşmelere 21 Haziran 1965 te devamını teklif etmiştir, Maden - İş, bir ay kadar sonra atılan görüşme teklifini kabul etmiştir.

İşveren, bu süreden yararlanarak, toplu sözleşmeyi Maden - İş'le yapmamak için Sendikanın yetkisiz olduğunu tesbit yoluna sapmış ve Maden - İş'in yetkisine itiraz ederek durumu 19 Haziran 1965 günü yıldırım telgrafı ile Maden - İş'e bildirmiş ve şunu ileri sürmüştür :

«Yetkiniz mahkeme kararı ile tayyün ettiğinde görüşmeler için ayrıca tarih tesbit edilecektir.» (19/6/1965 gün ve 2017 sayılı yıldırım te-
li)

Maden - İş Sendikası, buna rağmen daha önce tesbit edilen tarihte işyerine giderek toplu sözleşme müzakerelerine devamı istemişlerdir. Bölge Çalışma Müdürlüğünün verdiği ve «Maden - İş'in toplu sözleşme yapma yetkisini bildiren» kararını işverene hatırlatmışlardır. İşveren, bu karara İş Mahkemesinde itiraz ettiklerini bildirerek sözleşme müzakereleri tutanağına şu kaydın geçtilmesini istemişlerdir :

«Mahkeme kararının tebliğinden başlanarak müzakerelere başlamak üzere» toplantı yer ve gününün tesbitini isteyen Maden - İş temsilcilerinin teklifinin kabulüne..

Kocaeli İş Mahkemesi, işverenin itirazını incelemiş ve şu karara varmıştır :

- 1 — İşverenin 275 sayılı kanununun 12. maddesindeki süre geçtikten sonra itirazda bulunduğu,
- 2 — İşyerinde 617 kişinin çalıştığı ve bunlardan 350 sinin Maden - İş Sendikasının üyesi bulunduğu anlaşılmıştır. Bu bakımdan Maden - İş toplu sözleşme yetkisini çıkarmıştır :

Mahkeme, dosyanın incelenmesi sırasında şu gerçekleri de ortaya çıkarmıştır :

OTUZİKİ

- 3 — Geçen kıdem yılları gözönünde tutularak sözleşme tarihinden başlanarak her kıdem yılı için saatte 2 kuruş zam.
- 4 — İkramiye çıplak ücreti yüzde 16,67, temettü çıplak ücreti yüzde 16,67 primin ise yüzde 10 olarak verilmesi.
- 5 — İki ayda bir iki gündelik tutarında devamlılık primi ödenmesi,
- 6 — 10 yıl kıdemlerini dolduranlara 15 günlük, 15 yıl kıdemlerini dolduranlara 1 aylık, 25 yıl kıdemlerini dolduranlara 2 aylık çıplak ücret tutarında kıdem teşvik ikramiyesi verilmesi,
- 7 — a) Fazla mesailerin ilk 2 saat, yüzde 50, 3 saat yüzde 65 zamlı ödenmesi,
b) Cumartesi ve pazar günlerine ait fazla mesailerin yüzde 75 ödenmesi,
- 8 — Yıllık ücretli izinler, kıdemleri 5 yıla kadar olanlara 14 gün, 15 yıla kadar olanlara 20 gün.
- 9 — a) evlenme yardımı 1 aylık ücret tutarında
b) Doğum yardımı 100 lira
c) üyenin ölümü hâlinde 500 lira yardım,
d) çocuk başına 10 lira çocuk zammı
e) 200 kuruş kazana girecek kadar yemek
f) ferdi kaza sigortası
g) günde 100 kuruş yol parası.

İşte grev bu kanunî yollardan geçerek ve bu anlaşmazlık noktaları ortada kalarak ilân edilmiş ve yürütülmüştür.

Grev başladıktan sonra Hükümet, Devlet Bakanı Rafet Sezgini «arabulucu tayin etmiş ve Bakan Ankarada ve İzmitte taraflarla görüşmüş, işverene tavsiyelerde bulunmuş, fabrika ortaklığı sermayesinin yüzde 47 sine sahip olan ve bir iktisadî devlet teşekkülü bulunan Sümerbankın bağlı olduğu devletin arabulucu bakanın tavsiyelerine de işveren Almanlar ısrarla ve inatla «hayır» demiştir.

Dikkati çeken yeni bir nokta da, Bakan, Uzlaştırma teklifi yaptığı sıralarda Alman Müdür, Türk - İş Başkanına, Petrol - Başkanına, Deri - İş Başkanına (Grev koordinasyon Komitesi olarak) şunu çekinmeden söylemiştir :

«Biz, Maden - İş'in tekliflerini bir başka sendika ile imzaya hazırız, fakat Maden - İş'le toplu sözleşme yapmamağa kararlıyız.»

sözleşme süresince yeni bir sözleşme yapılmayacağı gibi, Umumî Mukavele sona ermeden de yeni bir sözleşme yapılmayacağı kanaatinde olduklarını ve bilhassa malî bakımdan yeni bir külfete katılmayacaklarını, ancak 1966 Haziranında yürürlüğe girmek üzere yapılacak bir zammı bu yılbaşı görüşebileceklerini... ayrıca müessesenin ödediği ücretlerin İzmit bölgesinde Pirelli ve Goodyear gibi daha düşük olmadığını belirtmek suretiyle Maden - İş Sendikasının yapmış olduğu ücret zammı teklifini kabul etmeyeceklerini bildirdiler»

23 Ağustos 1963 Tutanağı S. 1

Oysa bu gerekçe Kanunlara ve olgulara aykırıdır!

Umumî Mukavele Borçlar Kanunu hükümlerine göre ferdî mukavelelerdir. 275 sayılı kanun ferdî mukaveleleri umumî hâle getirmiş, bunun gerek malî, gerek idarî hükümlerinin toplu sözleşme sayılmayacağını belirtmiştir. Bu bakımdan ücretlere istenen zamların hukukî hiç bir engeli yoktur. Sendikanın işverenden istediği ücret zamları ile ücrete taalluk eden diğer maddelerin yıllık malî portresi 2.5 milyon lira civarındadır. Bunun müessese tarafından rahatlıkla karşılanacağı işveren temsilcilerinin daha önceki beyanlarında belirtilmiştir.

Müessesenin bölgede en yüksek ücret ödediği iddiası da gerçeğe aykırıdır. Bölgede işkolu bakımından asgarî ücret komisyonlarının kararlarına göre daha az ücret ödemeleri gereken Goodyear ve İpraş, Manneasman-Sümerbank Boru fabrikasından daha yüksek ücret ödemektedirler. Ayrıca daha önceki tutanakta söz konusu olan «Ücret Komitesi Zaptı» da bu bölgede tarafsız bir komitenin asgarî ücretler tesbitinde Sendikanın ücret zammı teklifini teyid etmektedir.

Kaldı ki Umumî Mukavelede işçilere verildiği bildirilen zam da fazla gösterilmiştir. Zira Umumî Mukavelede gösterilen zam miktarı 50 santimdir, bahse konu yüzde 25 zam, Mukaveleden önce de müessesede uygulanan sistemle verilmekteydi.

23 Ağustos Tutanağı, S. I, II. bölüm fıkraları

Bunlardan da anlaşılacağı gibi, işveren Umumî Mukavele ile zam yaptım diyerek, daha önce vermekte olduğu zammı ve uyguladığı sistemi yeni

bir lutufmuş gibi göstermek ve işçileri kendi öz sendikalarına bağlayacak hakları tanımamak eğilimindedir.

Mannesmann'ın mirascısı olduğu sömürgecilik

Dünya ekonomisini, serbest ticaret piyasasının bulunduğu memleketlerde ellerine geçirmiş sermaye tekellerinin 80 Büyük firması arasında yer alan Batı Almanyanın ünlü Mannesmann firması, kolunu Türkiye'ye de uzatmış ve Türk emeğini, Türk sermayesini sömürmek için İzmitten vatanın her bucağına elini atmıştır.

6 milyona yakın sermaye ile işe başlayan ve ortaklığın yüzde 53 ünü elinde bulunduran Mannesmann grubu 1960 yılında bütün dünyada 78.929 işçi çalıştırmış, 700 milyon dolarlık satış yapmıştır. Mannesmann, öteki tekeller gibi 700 milyon dolarlık satışı ile hem kendi memleketinin iktisadî hayatını, hem de geri bırakılmış memleketler ekonomisini baskı altında bırakmıştır. Normal olarak yüzde 15 kâr sağladığını kabul edecek olursak, Mannesmann 1960 yılında dünyadaki işletmeleriyle 105 milyon dolar (yaklaşık olarak 1 milyar 50 milyon T.L.) kazanmıştır. Bu kazançta elbette hem emekçilerin sömürülmesinin, hem de mamüllerin, maliyetin çok üstünde satışının önemli rolü vardır. Bu düzeni sürdürmek için Alman sermayedarları da elbette işçilerin uyanmasını istemezler, grev hakkına karşı çıkmayı amaç bilirler ve kendi sermaye hâkimiyetlerini devam ettirebilmek için de herkesin kendilerine boyun eğmesini, verdikleriyle yetinmelerini sağlamağa var güçleriyle çalışırlar.

Alman İmparatorluğunun sömürgeci politikasının varisi olan bugünkü Alman sermayedarları çalıştırdıkları işçilerin, sermaye imparatorluğunun tebası şeklinde çalışmasını öngörürler.

Biz Almanyanın daha 1886-1888 yıllarında dünya ticaretinde üçüncülüğü elde tuttuğunu biliyoruz. Almanya 1898-1900 yıllarında Fransayı iktisaden geri plâna itebilmiş ve onun yerini almıştı. Hatta kapitalist gelişmede öncü olan İngiltereye bile ulaşmıştı. Almanyanın Türkiye politikası da «Şarka Doğru» ilkesinde ifadesini bulmuştu. O zaman büyük bir stratejik ve politik önemi bulunan Bağdat Şömendöfer hattının inşası ile Alman emperyalizmi Baltık Denizinden Akdenize kadar uzanan Büyük Almanya'yı kurmak hülyasına dayanıyordu. Fakat bu politika İngiliz emperyalistlerin çıkarlarıyla çatıştığı için bu iki emperyalist ejderha Yirminci yüzyılın başında çarpışmaya hazırlanmışlardı. Öteki devletleri de peşlerine sürüklemeyi bilen bu iki rakip emperyalist devlet,

Türkiyenin Almanya lehinde Birinci Dünya Savaşına sürüklenmesine yol açmış ve Osmanlı İmparatorluğu param parça olmuştu.

Alman İmparatorluğu ve onun saldırgan halefi Alman Faşizminin dayandığı kapitalizm, ürünlerini satacak, sermayelerini süratle büyütecek imkânları veren yeni pazarların arayıcısı ve istilâ yoluyla bulucusu olmuştu. Çok kere yağmaların, zulümlerin, cinayetlerin de mubah görüldüğü emperyalist genişleme, kapitalistlerin altına karşı aç gözlülüğünü ortaya koyuyor ve onların doymak bilmeyen iştihaları sömürme arttıkça artıyordu. Bu sömürge politikası, hükümetleri bütün dünyadaki anlaşmazlıkların baş kaynağı olan sermaye guruplarının ele geçirmelerine yol açmıştır, zulmü arttıran, işçi üzerindeki baskıları sistemleştiren, geri bırakılmış toplumlarda, çalışmaktan bilinçlenmeye geç vakit bulunan işçi kitlelerinin kurtuluşlarını önleyici çabalar da daha mütekâmil duruma getirilmiştir.

İkinci Savaşın Sonra Alman Kapitalizmi

Alman kendi sanayii ve ticareti için başkalarının her türlü insanlık ve doğâl haklarına saldırmaktan Türkiyedeki işverenliği zamanında Millî urtuluş savaşı sonralarına kadar göstermiştir. İkinci Dünya savaşından da yenilgi ile çıkan Alman kapitalizmi yeniden canlanmağa başladıktan sonra daha 1958 de Deutsche Bank'ın Hisse Senetleri bir çok Doğu, Orta ve Güney Afrika Şirketlerinde yeni sömürgecilik oyunlarını yönetmeğe çalışmıştır.

Alman özel sermayesinin inandığı kâr şartı biliniyordu :

Memleket ya tamamen sömürge, ya da yarı sömürge rejimine dayanacak, ya da yarı sömürge durumuna gelinecek şartlara boyun eğecek ekonomik dengezsizlik içinde bulunacak.. Türkiyenin en talihsiz döneminde çıkarılan Yabancı Sermayeyi teşvik kanunundan yararlanan Alman kapitalizmi, sömürmek için bölmek gereğinin çok eskiden beri aşınasıydı. İzmitte de işçileri bölmek için pek fazla müşkülât çekmediği görülmektedir. Amacı ticaret mallarının yüksek kârla satışı olan, böylece yüksek kazançlar elde etmeyi bilenler için ortaklıklar kurup tekel durumuna geçmek de başvurdukları teşkilâtlanma yapılarından biridir. Onun için Mannesmann alman sermayesi, Türkiyede kendine devlet sermayesinden ortaklık bulmuş ve sömürgecilikte ustalığını sürdürmek için de sermayenin yarıda biraz fazlasını elinde bırakmaya önem vermiştir. Netekim, Devlet sermayesinin sözcüsü olan Sümerbank genel müdürlüğü, anlaşma yapması için Alman sermayedarlarına etki yapamayacaklarını bildirmiş, Devlet

Bakanın tavsiyesine uymayı Alman sermayesi temsilcisi hiç de gerekli göremiyebilmiştir.

Toplu sözleşmede, işçi haklarına sırt çevirmede direnen ve kendisine boyun eğmeyi, yâni 274 ve 275 sayılı kanunlarda sendikaya tanılan dayanışma aidatı konusunda karar verme hakkını hiçe sayan teklifleri, hür sendikacılığın aşığı olanlar ve Devlet Bakanı böyle bir kanun dışı teklifi kabul etmelerinin ellerinden gelmeyeceğini belirtmişlerdir. Fakat yeni sömürgeciliğin takipçisi olan Alman sermayedarları bu yoldaki baskıları Doğu Afrikada yapa yapa bunu huy edinmişlerdir. Netekim Alman İstilacı Von Wissmann'ın tekliflerine bir Doğu Afrikalı şef şu cevabı vermeğe mecbur kalmıştı:

«Söylediklerinizi dinledim, ama size niçin itaat etmem gerektiğini anlayamadım. İstediginiz şey dostluksa, size dostluk sunmağa hazırım. Bugün de yarın da hazırım. Ama tebanız olmak elimden gelmez.»

Millî Kurtuluş Savaşı veren İlk Halkın içinden çıkan vatansever Türkler olarak bugünkü kuşaklar da Alman sömürgecilerinin tebası olmayı aslâ kabul etmeyeceklerdir. Böyle bir şey ellerinden gelmez, akıllarından geçmez.

Alman İmparatorluğunun Doğu Afrika temsilcisi Carl Peters'in barış isteyen kabile şeflerine neler yaptığı bilinmektedir:

Köyleri yağma etmek, evleri kundaklamak, yangından kurtulan şeyleri kırıp geçirmek, evlere tutuşturulmuş yağlı bezler ve yanmayanları baltalarla parçalamak.. Sömürgeci Alman emperyalizminin Türkiyedeki vârisleri de Türkiyede aynı metodları uygulamak istiyorlar:

Çalışma barışı teklif eden Sendikaya karşı cephe alıyorlar. Maden-İş içinde birleşen işçilerin 274 ve 275 sayılı kanunlarda yer alan haklarını yağmaya kalkıyorlar, toplu sözleşmeyi yapmak istemiyor, sendika haklarını tanımıyorlar. İşçiler arasındaki kardeşliği kundaklıyor ve işçiyi işçiye düşman edecek yolu tutuyorlar: Grev yapan işçileri hapse attırırken, grev yapmağa karşı kullanmak istedikleri sendikanın mensuplarını koruyorlar. Greve dayanan ve işveren baskısına göğüs gerenleri de «Maden-İş'le sözleşme yapmayacağız, sizi de işe almayacağız» diyerek sefalete mahkûm etmeğe ve kırıp geçirmeğe çalışıyorlar. Bu hareketlerini yaparlarken de, kinle tutuşturulmuş ve hınçtan kan bürünmüş ellerini işçileri tartaklamak için kullanıyorlar, yanmayan eşyayı balta ile parçalar gibi kollarını balyoz yapıp işçilerin omuzlarına indiriyorlar.

Fakat, bütün emperyalizmler ve bütün sömürücü kapitalizmler gibi Al-

manyanın yeni sömürgeciliğine de boyun eğmeyecek bir ulusun uyanık sendikacıları, gençleri, aydınları vardır.

Alman Sömürge İmparatorluğunun Türkiye'ye Yayılması

Biliyoruz: 1888 yılından beri Alman sömürge imparatorluğu Türkiyeyi, İngiliz sömürgeciliğine karşı kullanmak istemiş, Doyçe Bank ve Stuttgart Bankaları adına hareket eden Kaulla 1893 te Ankara-Kayseri Demiryolu imtiyazını koparmıştı. Daha sonra da Eskişehir-Konya imtiyazını alabilmişti. Ve bu imtiyazlarla büyük çıkarlar sağlayabilmişti. Demiryollar Müdürü Hükne bir yıl verdiği üç vagon patatesin karşılığı olarak ertesi yıl 100 vagon patates taşımış, verdiği patateslerin parasını fazlasıyla çıkarmıştı. Biz, işbilir Almanları çok eskiden tanırız. Onlar ağır teminat akçeleriyle Anadolu'da şimendöfer işleyen Almanlar, bir yandan Almanyadaki fabrikalara ham maddeler yetiştirilmesini sağlamış, koyduğu sermayeden kat kat menfaat elde etmiştir. Tren hattı boyundaki köy ve kasabalardan ucuza mal kapan, köylüye borç para veren aracılar ve tefeciler gibi Türk halkının ekonomik kan damarlarını sömürenleri ortaya çıkarmış, onlarla ortaklıklar kurmuştur. Alman emperyalist sermayesi; Doyçe Bank ve Anadolu-Bağdat Demiryolları kumpanyası aracılığıyla, Anadolu'yu Alman sömürgeciliği için bir ilkel ürünler kaynağı, alman endüstrisi için bir pazar yapmağa kalkmıştı. Bu çabalar komisyoncu gibi, tefeci gibi çalışmadan kazanan ve çıkarları dış sermayedarların oyunlarına bağlı olan zararlı tipleri, sınıf ve tabakaları Türk halkına musallat etmişti. Gittikçe İngiliz, Fransız ve Çarlık Rusyasının sömürücülüğünü aşan bir alana yayılan Alman kapitalizmi Adanayı başlıca sömürge alanı yapmış ve pamuk ürünleri Doyçe Bankın kurduğu bir şirket kanalıyla ucuza kapatır hale düşürülmüştü. 1906 da 2 milyon Franktan fazla tutan krediyle Alman tarım makinelerini pamuk ekicilerine dağıtmış, ama sapıyla verdiği krediyi kaşıkla bol bol geri alabilme sistemini başarıya ulaştırmış, Adana pamuk ekicilerini inim inim inletmişti. «Alman emperyalizmi Adana pamukçuluk sahasını o kadar istismar ediyor idi ki o mıntikanın inkişafını, istihsalin artmasını Osmanlı ziraat nezaretinden daha çok arzu ediyordu». Eskişehir Arpa mahsulünü eline geçiren Alman emperyalizmi Osmanlı İmparatorluğunu İngiliz, Fransız, Alman emperyalizminin doğuş alanı hâline getirmiş, bu sömürücüler Türk tarım ürünlerini en düşük fiatla kapma savaşı yaparak Osmanlı imparatorluğunun çöküşünü hızlandırmışlardır. Çünkü Anadolu halkı bütün gün geceli gündüzlü didişmeyle elde ettiği ürün-

leri, ham maddeleri başta Alman kapitalistleri olduğu halde sömürücü emperyalistlere ucuza kaptırıyor, sonra da başta manifatura eşyası olmak üzere bir çok ithâl mallarını çok pahalıya alıyordu. Böylece köylü ve halk kitlelerinin perişanlığı da artıyordu. Alman emperyalizmi Birinci Cihan Savaşında su-bay adı altında gönderdiği uzmanlarla Zonguldak kömür havzasında gizlice incelemeler yaptırmış, Almanyanın sömürge politikası için yeni dayanaklar peşine düşmüştü. Yarı Müstemlekeleşen Osmanlı İmparatorluğunu tam bir Alman müstemlekesi hâline getirme sevdasına kapılanlar Alman okullarında Alman emperyalizminin fikirlerini telkin ediyor, Mezopotamyayı ve Anadoluyu kendisi için genişleme alanı seçen Alman emperyalizminin bu niyetini meşru göstermek istiyordu. Alman jeoloğları, maden mühendisleri Anadoluyu karış karış gezerlerken bir yandan sömürülecek maden yataklarını tesbit ediyor, bunlar hakkında eserler yazıyor, bir yandan da Almanyayı Türklere kurtarıcı gibi göstermek küstahlığında bulunuyordu.

Unutulmayan Gerçekler

Kendini kurtarıcı gibi gösteren Alman emperyalizminin Türk işçilerini ve Türk memurlarını nasıl sömürdüğünü sendikacılar olarak unutmuyoruz. Gardöfren, makasçı, ateşçi, geçit bekçisi, hat koruyucusu Alman Kumpanyasında çalıştırılırken en çok iş görenler olduğu halde en düşük ücret alırlardı. Her türlü tehlikelere göğüs geren bu fedakâi Türk işçilerinin emeklilik haklarını Alman şirketi tanımazdı. Memurlar, emeklilik sandıklarına katıldıkları, kesenekleri ödedikleri halde ilk on yıl içinde iş kazası geçirseler, dermansız kalsalar, sakat olsalar bile bir kuruş yardım görmezlerdi. Emeklilik Sandığı ile ilgili bir anlaşmazlık çıktığı vakit tarafların anlaşamadığı hallerde Üçüncü Hakemliği Alman Konsolosunun yapması şartını dayatan Şirketin hep kendine yontan adaletini unutmayan bağı yanıklar henüz ölmemiştir.

Ölüm yatağındaki babasına son anlarında yetişmek isteyen bir memur sözle izin istediği zaman kendisine verilen cevap hâlâ kulaklarımızdan gitmemiştir:

«Babanız ölebilir, siz yazı ile müracaata mecburdunuz, sözle izin istediğiniz için 30 kuruş para cezasına çarptınız!»

Vazife esnasında ayağını vagonlar arasında sıkıştırıp Sakatlanan bir işçiye ayağını kaybetmiş olmasına rağmen üç aylık tedavi süresinde maaşını ver-

meyen Alman işletmeciliğini biliyor, onun hortlamasına imkân vermek istemiyoruz.

Karanlık birer sefalet yatağı olan yurtlarının bir an önce mutlu bir yuvaya çevrilmesini, dayanılmaz olan hayatlarına bir parça refah saçılmasını isteyen ve onun için yedi maddelik bir dilekçenin kabulü maksadıyla grev yapan demiryolu işçilerimizin o zaman içlerinde biriken hisleri bizde bugün aynen taşımaktayız ve bu duygularımız hiç te saygı ile dolu değildir. Biz 1908 de Almanların menfaatleri için Grev yasağı kanununa yeni kısıtlayıcı hükümler konmasını sağlayan Alman adli müşaviri Kont Ostrorog'un işçi sınıfına yaptığı ihaneti bilenlerdeniz. Grevcilere zam vaadlerinde bulunan Genel Müdür Hükneinin, Berlinden verilen emirle sözünü geri aldığı ve Alman hükümetinin masa başı kararlarla Türk işçilerini ezmek yolundan ayrılmadığını da unutamayız. Onun için yeniden hortlayan Alman emperyalizminin, geleneksel sömürgeciliğine önderlik yapan Mannesmann'ın bugün de Türk işçilerine ve gerçek sendikalarına reva görmek istediği muameleyi Anayasamıza çevrilmiş, sosyal haklarımıza yöneltmiş birer Yunkers tecavüzü sayıyor ve bu yıldırım harbi mucitlerine yeni bir Millî Kurtuluş Savaşı ruhu ile ve Kuvayı Milliye heyecanı ile cevap vermek istiyoruz! yenileceksiniz!

Yararlanılan kaynaklar :

Osmanlı İmparatorluğunun yarı müstemele oluş tarihi (Hüseyin Avni)
 1908 de ecnebi sermayesine karşı ilk kalkınmalar (Hüseyin Avni)
 Türkiyede sendikacılık (Kemal Sülker)
 İktisadî Buhran ve Monopoller (Şerif Hulusi) Ataç Kitabevi
 Afrikada Kurtuluş Hareketleri

YORUM

Nurer Uğurlu

— I —

Konuya Dostovyeovski'nin bir sözünü anarak girmek isterim. «Bir insan, herkes karşısında herşeyden sorumludur.» Bu sorumluluğun sınırlarını istediğimiz kadar geniş tutabiliriz. Bir sanatçının, bir aydının, bir işçinin ya da bir köylünün sorumluluğundan söz edebiliriz. Dün Varşova kapılarında, toplama kamplarında, Hiroşima'da ölenlere karşı -umutsuz, yenik, çılgın bir çağa- kendimizi nasıl sorumlu tutuyorsak; bugün de Vietnam'da, Kongo'da, Harlem'de ölenlere karşı öylesine sorumlu tutmalıyız. Bu insan olmanın, var yaşamının ana sorununudur. Bir insanın, diğer insanların var olmasıyla anlam kazandığı çağımızda, tek bir insanın acısını, tek bir ulusun savaşını yürekte duymak, bir eylem, bir davranış olarak ona gereken yakınlığı göstermek sorumluluğumuzu belirler. Çağımız, Asya'dan Amerika'ya kadar uzanan topraklar üzerinde mutlu, yarına güvenli insanların yaşadığını görmek ve duymak için yeterli bilgi ve tekniğe sahip olmasına rağmen, yeryüzünde insanlığın üçte ikisi açlıktan ve hastalıktan yok olup gidiyor. Oynanan bu trajedinin anlamı ne? Kesin karşılığı vermek kolay değil ama, yaklaşık olarak devrimci insanların sorumluluğunun eylem alanına girmesi, diye verebiliriz.

Burada söz konusu etmek istediğim sorumluluk, bu kadar geniş değil. Aslında çağın sorumluluğu ve bu sorumluluğun içeriği yine aynı sorumluluktur. Suyu atılan bir taşın merkezden çevreye yayılması biçiminde bir sorumluluğu ele almak isterim. Az gelişmiş bir ülke olan yurdumuzdan, geri kalmışlığımızın nedenlerinden, bunun sorumluluğunu taşıyan kişilerden, kısaca, söz etmek yerinde bir davranış olsa gerek. Bunu bir tek kişiye ya da bir tek topluluğa yıkmak insafsızlık olur. Bu sorumluluk hepimizin. Genellikle, sanatçıyla, aydınıyla, yazarıyla, bilim adamıyla bizlerin, yani okumuş olanlarıdır. Bizler gereken uyanışı, karşı koymayı halkı yanımıza alarak, halka kaynaşarak eylem alanına koymadığımız içindir ki, bu bozuk düzenin acısını yüreğimize yaşıyoruz.

Bu bozuk düzene: Büyük uyanışın ilk ışığını yüreğinde duyan aydın, sağlam bir düşünceyi estetik kuralları içinde bir ipek böceği gibi işleyen sanatçı, kaleminin kutsallığını hiçbir politik iktidara, çıkarı için, araç yapmıyan yazar, baskı karşısında gerçekleri söylemekten çekinmiyen bilim adamı karşı koy-

KIRKİKİ

mazsa, bu davranışı çoğunluğu okuma yazma bilmiyen halktan beklemek sorumlulukla bağdaşır birşey olmasa gerek.

Sözü getirmek istediğim yer sanatçının sorumluluğudur. Bu sorumluluk, batı toplumu için ayrı, doğu toplumu için ayrı, geri kalmış toplum bu toplumlarda yaşayan sanatçılar için ayrı ayrı özellikleri taşıması gerekir. Şöyle ki; batılı bir sanatçının bulunduğu düzende yatırımların büyük bir kısmı kapitalistler aracılığıyla yapılır. Devrimci bir sanatçı bu yöntemi izlemek, humanist bir açıdan eleştirmek, gerçekleri açık bir şekilde ortaya koymak zorundadır. Doğudaysa, sosyalizmin, insanla ilgili herşey üzerinde insanın denetleme kurması olduğundan, sanatçının sorumluluğunun bu ortak denetimin içine girmesi gerekir. Geri kalmış toplumlardaysa durum daha başka bir nitelik taşır. Ezilmiş, yıldırılmış ve sömürülmüş kısaca insan olma durumunda bulunmayan insanların taşkın, acı ve kin dolu bakışları altında, sanatçının ezilenden, hor görülenden yana olması birey olarak sorumluluğunun özüdür.

— II —

Böyle sanatçının yan tutması kaçınılmaz bir zorunluluktur. Bir çeşit sorumluluktur. O sanatçının dünya görüşünün, bilincinin var olması anlamıdır. —Belki yan tutmak sözüne karşı çıkanlar olur. Yan tutmak sözünden neyi amaçladığımı açıklıyacağım.— Kısaca şunu söylemek isterim. Hiç kuşkunuz olmasın sanatçı olarak hepimiz yan tutmak zorundayız. Kolay değil Pascal bile katıldık diyor. Zencileri savunduklarına bakarak Montesqien ile Gide'in, aristokraziye özlem duyan Balzac'ın, insanlığın hristiyan sevgi anlayışı yolunda olgunluğa ereceğini savunan Dostoyevski'nin, çağın incil'i Savaş ve Barış Tolstoy'un, çarlık Rusya'sı feodalizmine düşman, olmak, Gorki'nin yan tutmalarını ortaya koymuyor mu? Bir yazar şizofren olsun, sapık olsun yazmağa başlarsa bu kervana ister istemez katılır. Bir Fransız Sade'in yan tutmadığını söyleyebilir mi? Bu arada bir çıkma yaparak Sartre'in bir konuşmasını anmak isterim. «Sanat güdümlü olmak zorundadır. Çağımızda insanlığın bütünlüğü kaçınılmaz bir gerçektir. Bir atom savaşı sonunda ölme tehlikesini engellemek için çabalarımızı birbirine uydurmalıyız. Fare gibi ölmek istemiyen bir sanatçının kuşlar hakkında şiirler yazmaktan hoşlandığını söylerken içten olmayacağı anlamına gelir. Sanatçı çağını yansıtmak zorundadır.»

Yan tutmaktan neyi amaçlıyorum? Hiçbir zaman yat tutmayı, sanatçının politik bir düşünceye sıkı sıkıya bağlanması, bir partiye kayıtlı olması ve bu

partinin görüşünü, demokratik ya da totaliter, isteklerini ortaya sermesini, herkese ve her insana karşı koymasını, tarih ve dünya ölçüsündeki önemini açıklamak için en küçük fırsatlardan yararlanmasını bilen bir halk sözcüsü anlamında almıyorum. Hele parti yöneticilerinin buyurup, sanatçının eserini bu açıdan vermesini hiçbir zaman savunmuyorum. -Yan tutmayı, sanatçının çağdaş gerçeklere eğilmesi, bu gerçekler karşısında belli bir davranış göstermesi yani bir yandan olması şeklinde kullanıyorum.- Her durumda sanatçıyı yaratıcı, bağımsız bir kişi olarak görür, dilediği gibi sanat eserini ortaya koymasını ve özgür olmasını düşünür, bunun gerçekleşmesini isterim. Sanatçının eseri karşısında birey olarak durumunu alması en tabii hakkıdır. Sanatçı eserini koyarken, bildirisini sunarken, dünya görüşünü verirken, bir düşünceye yaslanmasını, bir öğretinin savunmasını yapmasını temeli olarak görür, bağlanmasını, bunu sindirmesini övgüyle karşılarım. Bağlı olmayan bir sanatçının çoğu kez çelişmelere düşeceği bilinen bir gerçektir. Başarısızlık dağınık bir kafanın ürünüdür. Yorumunun eksik ya da amaçsız olması, sanatçının kendine karşı sorumsuzluğunu çizer. Bir görüşün savunmalarına bağlı kalmalarına, düşüncelerine çoğu kez karşı olmamıza rağmen, eserlerine yaklaşırken düşüncelerini ikinci plâna attığımız sanatçılar olmuştur. Naziliğe bağlanan Knut Hamsun'u Faşistliğe bağlanan bir Ezra Pound'u kınayabilir miyiz? Diğer bir uç düşünceye bağlı olan, hatta parti çalışmalarında bulunan bir Eluard'ı, bir Aragonu'u, bir Picasso'yu komünist olmalarını yadırgıya bilir miyiz? Bu örnekleri bizden de verebiliriz. Bağnazlığı bir inanç olan Mehmet Akif'i, marxssist Nazım Hikmet'i düşüncelerinden dolayı yargılayabilir miyiz? Bu demek değildir ki, yan tutan bu sanatçılar eserlerinde bağlı oldukları düşüncenin açık bir şekilde propagandasını yapmışlardır. Belki bunların bir düşünceye bağlı olmaları, bu temel üzerinde sanatlarını kurmaları yerinde bir davranış olarak yorumlanmıştır. Asıl bakılması gereken yer, dünyamızın geleceği olduğuna göre bugün sanatçıyı bekliyen, onu çağıran en önemli sorunlardan biri insanlığın bugününü ve geleceğini bir açıdan ortaya koyması ve yorumlamasıdır.

— III —

Sözü, ülkemizde sanatçının durumuna ve davranışına getirmek isterim. Bilinen bir gerçek var, geri kalmışlığımız. Bunun iktisadi ve sosyal sorunları bizi bir yerde sınırlar. Bu dışsal bir sınırlamadır. Yaşadığımız ortamın bir çeşit yasası. Unutmuyalım ki, sanatçı olarak böyle bir ortamda yaşıyoruz. Bu

sınırlamanın etki alanı içerisindeyiz. İster iç dünyanın, ister dış dünyanın olsun yükü altındayız. Böylece bir senteze varmak sanatçı olarak yargımızın bir yorumu olmalıdır. Sanatçının işi hiçbir zaman önceden belirlenmiş bir gerçeği ya da doğruları araştırmak değildir. Sanatçı gerçeğin ışığı altında bugünü ve geleceği vermek zorundadır. Sanatın amacı insanı vermek olduğuna göre, biçim ve özün bir birlik içinde sanat eserinde yansımaları gerekir. Sanatçının görevi ve ödevi, geri kalmış bir ülkede böyle bir ortamda içerisinde ağıdır. Dört bir yanda yeni akımların belirlediği, üzerinde uzun uzadıya tartışmaların yapıldığı çağımızda, sanatçıdan elif'inden başlamağı istemek en azından sanata karşı saygısızlıktır. Böyle bir şeyi istemeğe hakkımız yoktur. Ama insan, yine de söylemek gereğini kendinden uzak bir yere koyamıyor. Bir kere geri kalmış bir ülkede sanatçı çelişmeler içindedir. Alt yapı ile üst yapı arasındaki ayrım, büyük uçurumlar kadardır. Kendi düşüncesi çağımız gelişmesine paralel bir yol izlerken, yaşadığı çevrenin insanı, okuma yazma bilmiyen, bir sanatçının eseri karşısındaki sıkıntısını anlamak için sanatçı olmak gerekmez. Aydın olmak, sorunlara biraz yakınlık duymak bu gerçeği belirtir. Ülkemizde sanatçı arada kalmış bir durumda. Bu, çözümü, anlatılması güç birşey. Çağımız bilim ve tekniğinden uzak bir insana bunları soyut olarak anlatmak, kabullendirmek önce bir eğitmen davranışı kazanmak, büyük fedakârlık değil mi? Evet deyip kestirip atamıyoruz. Bir çıkış yolu, bir ışık bulmamız gerekiyor.

İnsan, sanatın halkı yansımalarını istiyor. Bu aşırı açıdan bir görüş değil. İnsana açık, bir takım değerlere bağlı, onlardan sorumlu bir anlayışın yansımasıdır sanat. Çünkü sanatçı bir ülkenin yurttaşıdır. Ortamın insanıdır. Aynı zamanda bir iktisad düzeninin içindedir. Bunların topunu birden ele almak gerekir. Yorum bu açıdan yararlı olur.

Önce; sanatçının bir görevi vardır. Bu görev, sanatçının halkını, gerçekten ve yürekten sevmesi, onu içten bir şekilde biçim ve öz potasında eritmesi demektir. Bu içten ve yürekten kaynama taşmadan, fırından çıkartılıp soğutulmalıdır. Çünkü aşırı duyarlılık çoğu kez bir felaketi kendinden getirir. Sanatçı böyle aşırı sevgi ve duyarlıktan kendini sıyrılmalı. Daha nesnel, daha katı olmalı. Bilimin ve aklın çağrısına kulak vermelidir. Bence duygusal bir davranış, ah'lı, of'lu bir halk sevgisi içtensizliğin en belirgin örneğidir. Halkı bağı, cahil görmek ne kadar yanlışsa, soylu, gururlu görmekten o kadar yanlıştır. Aslında halk kendi gerçeğinden başka birşey değildir. Bu nedir? Halkın batıl inançları vardır, saftır, çoğu kez çıkarına düşkündür. Bunun yanında sağduygusal bir gerçekçiliğe yatkındır.

Evet sanatçının bir görevi vardır. Bu, halk üstüne yazmak, halkı konu edinmek demektir. Yaşadığı ortamın insanı sanatçı için bir gerçektir. Bu insan, toplumsal, dinsel ve cinsel bir takım alışkanlıklar içinde yaşar. Çoğu kez yaşadığı gerçeğin dışında düşünür. Çıkarlarına bağlı, nesnelere karşısında korkak, tek başına kaderiyle başbaşa ayakta duran bir insan. Sanatçı bu insan üstüne yazmalıdır. Yoksa her yeni sözün ardından koşmak, bunun üzerine var sayımlar ileri sürmek kocakarı gevezeliğinden başka birşey değildir. Yıllardır çarşamba pazarı bağıırıp çağırılmalarından öte geçmiyen yazın alanına yeni, bizim olan evrensel duyarlığımızı söz konusu eden eserler ortaya koyamadık. Bu bir çeşit Demirtaş Ceyhun'un haklı olarak belirttiği gibi, «Edebiyatçının edebiyatçıya edebiyatı» olmaktan başka birşey değildir. Açılmamız yoksa dar bir alan içinde kalırız. Kendi gerçeğimizi çağımıza sunmak isterken çoğu zaman, kendi gerçeğimizin dışında düşünmemizdir iki yüz yıldır bocalamamızın başlıca nedeni. Kendi gerçeğimizi yine kendimiz biçimlendirip ona anlam kazandırmalıyız. Yaratıcılığın önemini kavramalıyız.

Sanatın bir ödevi var mıdır? Vardır deyip geçmek olmuyor. Ferit Edgü gibi yazarlarımız, sanatın vaz geçilmez birşey olduğuna inanmıyor. Ya da yarının dünyasında sanatın tümüyle ortadan kalkacağını, başka bir biçimde kendini göstereceğini söylüyor. Bu sözlerine bazı yerlerden destek bulmuyor da değil. Önce şunu ortaya koymak gerekir sanatın varlığı insanın var olmasıdır. En ilkel toplumlardan günümüze kadar sanat varlığını sürdürmüştür. Sonra, ileri bir düzenden neyi amaçlıyoruz Eğer sınıfsız bir toplumu söz konusu ediyorsak durum daha başka bir yorumu gerektirir. Bugünün sanatı sınıfsal ilişkilerden yararlanıp, bir katın insanının diğer katın insanı karşısında aldığı davranışı beliriyor. Ya da insanın bitmez, tükenmez sorularına eğiliyor. Kendi diyalektiğini kendisi getiriyor. Bu diyalektiğin ileri bir toplumda geçerli olmayacağını ileri sürmek isterim: Sanat insanın kendisidir, özün yansımasıdır.

Büyük evrimler sonucu gerçekleşecek bir toplumun sanat anlayışını ortalamama insan ömrünün otuz beş yıl olduğu ülkemizde söz konusu etmek ve bu kapıdan bir tartışma açmak Şarlo'nun bazı katın insanlarına yaptığı ironiye benzer; bu geri kalmış bir ülkede sanatçının kendi insanı, kendi toplumu karşısında yerini ve anlayışını ortaya koyar. Sanatçı olarak kendimizi ve insanımızı tanımak, onu yerine koymak, ona göre yorumumuzu yapmak zorundayız. Sanatın insanı eğitmek, duyarlığını geliştirmek o insana yeni bakış açıları kazandırmak gibi bir ödevi olduğuna göre, sanatçı olarak sorumluluğumuz azımsanacak gibi değildir.

Yorumumuzu tam yapmalıyız. Açık, seçik bir düşünceyi belirlemeliyiz. Yorumsuz bir sanat, susan bir sanat olmaktan hiçbir zaman kurtulamaz. Gerçeğimiz içinde yeni özler, yeni sözler atamamız gerek. Sanatçı kendi insanını konuşturur, büyük sanatçıysa, aynı zamanda bütün insanlığı konuşturur.

Herzaman kendi gerçeğimiz içinde bir çok sorulara karşı karşıyayız. Önce, ne söylemeli, nasıl söylemeli, arkasından kime söylemeli gibi soruların karşılığını kesin bir şekilde vermek zorundayız. Bu sorulara kesin karşılığı dolambaçlı yollardan vermeği denersek; İsa'nın başarısı Spartaküs'ün yenilgisinden olur.

Gelecek Sayıda

Ceyhun Atuf Kansu'nun

incelemesi

TOPLUMCU BİR OZAN :

PİR SULTAN APTAL

TÜSTAV

REKLÂM.
LARINIZ
İÇİN

"BASIN İLÂN KURUMU"

Genel Müdürlük

Cağaloğlu, Türk Ocağı Caddesi No. 1
İstanbul

Telefon : 22 43 84 - 22 43 85

Telgraf Adresi : BASIN KURUMU

ŞUBELER

DIŞ MUHABİRLER

İstanbul

Ankara

İzmir

Adana

Bursa

Diyarbakır

Erzurum

Eskişehir

Konya

Zonguldak

A.B.D.

Almanya (Federal)

Almanya

Avusturya

Avustralya

Belçika

Bulgaristan

Çekoslovakya

Danimarka

Fransa

Hollanda

İngiltere

İspanya

İsrail

İsviçre

İtalya

Japonya

Lübnan

Macaristan

Norveç

Pakistan

Polonya

Portekiz

Romanya

Yugoslavya

Yunanistan

Baskı Tarihi : 7. 2. 1966

Eylem : 3 — Basın : 8135

ATAÇ KİTABEVİ YAYINLARI

TÜRK VE DÜNYA

ŞİİR KÂYECİLERİ

- YERİZMİZİ YAPRAKLAR** — William Faulkner - Çev. Ü. Tamer - 2 Lira
- YERİZMİZİN PARMAKLARI** — İzzettin Toprak - Çev. İzzettin Toprak - 2 Lira
- YERİZMİZİN TERİ** — Jack London - Çev. Selma Kurdakul - 2 Lira
(İkinci baskı hazırlanıyor)
- SUSUZ YAZ** — Necati Cumalı (Tükenmiştir)
- ÇAĞDAŞ ALMAN HİKÂYESİ**
Antoloji — Haz: Kâmuran Sıpal - 4 Lira
- DİNAMİT** — B. Travençolo - Çev. Adalet Cimcoz - 3 Lira
- DÜNYADA HARP VARDI** — Orhan Kemal - 2 Lira
- BİR DELİNİN NOTLARI** — Gogol - Çev. M. Özgül - 3 Lira
- ELBİSECİLER ÇARŞISI** — Kâmuran Sıpal - 2 Lira
(Sait Faik Armağanı)
- DUVAR** — Jean Paul Sartre - Çev. V. Üretürk - 2 Lira
(İkinci baskı)
- ARDEŞLER** — James Joyce - Çev. Gülçin Yücel - 3 Lira.

TÜRK ve DÜNYA ŞAİRLERİ

- İVİ YAZISI** — İlhan Berk - 2 Lira
- İEMLEKET ÖZLEMİ** — Langston Hughes - Çev. Necati Cumalı - 2 Lira
- İNGİLİZ - AMERİKAN ŞİİRİ** (Antoloji)
Haz: Bilge Umar - 2 Lira
- SPLEEN DE PARİS** — Paris Sıkıntısı
Charles Baudelaire - Çev: Tahsin Yücel - 3 Lira
- BEN SANA MECBURUM** — Atilla İlhan - 3 Lira
(İkinci baskı)
- BELÂ ÇİÇEĞİ** — Atilla İlhan - 3 Lira
- KAPALI MUTLULUK** — Coşkun Zengin - 3 Lira
- Dünya şairlerinden çeviriler)**
- TAZ DÖNEMİ** — Behçet Necatigil - 2 Lira
(Türk Dil Kurumu Armağanı)
- ÜÇ KAYGILARDAN SONRA** — İzzettin Toprak - 2 Lira
- RAVANEL** — Hasan Hüseyin - 2 Lira
(Yeditepe Şiir Armağanı)
- OPLUM İÇİN ŞİİRLER** — Haz. Ş. Kurakul - Ömür Candas - 5 Lira

ELEŞTİRİCİ, İNCELEME

- DOĞU - BATI** — Melih Cevdet Anday - 3 Lira
- GÜNLERİN GETİRDİĞİ - GÜNLERİN GÖTÜRDÜĞÜ** — Asım Bezirci - 4 Lira
- MAVİ VE KARA** — Sabahattin Eyüboğlu - 3 Lira
(Ataç Eleştiri Armağanı)
- BİR AÇIDAN** — Mehmet Seyda - 2 Lira
(Goethe, Stendhal, Balzac, Zola, Çekhov üstüne incelemeler)
- İNSANIN YARGILANMASI** — P. Henri Simon - Çev: P. Caporal - İ. Denker - 3 Lira
(Malraux, Sartre, Camus, Exupéry üstüne inceleme)
- ÇOK KAPILI ODA** — Asım Bezirci - 3 Lira
- TİYATRO DİZİSİ**
- YANLIŞLIK** — Albert Camus - Çev: Ferid Edgü - 2 Lira
(İkinci baskı)
- SAYGILI YOSMA** — Jean Paul Sartre - Çev: Orhan Veli anık - 2 Lira
(İkinci baskı)
- GERGEDAN** — E. İonesco - Çev: Fikret Adil - 3 Lira
- SİNEKLER** — Jean Paul Sartre - Çev: Tahsin Yücel - 3 Lira
- KOMEDİ SANATI** — A. Seyler - Çev: Suat Taşer - 3 Lira
- KRAL ÖLÜYOR** — E. İonesco - Çev: Fikret Adil - 2 Lira
- JACK'YA DA BOYUN EGME** — E. İonesco - Çev: İ. Denker P. Caporal - 2 Lira
- DOĞRULAR** — Albert Camus - Çev: Ferid Edgü - 3 Lira
- ŞEYTAN ve YÜCE TANRI** — Jean Paul Sartre - Çev: Eray Canberk - 5 Lira
- FİZİKÇİLER** — F. Dürrenmatt - Çev: Zahide Gökberk - 3 Lira
- ÇEŞİTLİ KONULAR**
- SİYASET ÇARKI** — Jean Paul Sartre - Çev: Güzin Sayar - 3 Lira
- MİLENA'YA MEKTUPLAR** — Franz Kafka - Çev: Adalet Cimcoz - 6 Lira
(Türk Dil Kurumu Armağanı)
- YENİ NİMETLER** — André Gide - Çev: V. Üretürk - 2 Lira

ATAÇ KİTABEVİ YAYINLARI

ROMAN

- DİRİLEN ŞEHİR** — Jules Romain
Çev: S. Eyüboğlu — 2 Lira
- DÜŞÜŞ** — Albert Camus
Çev: Ferit Edgü — 3 Lira
- BULANTI** — Jean Paul Sartre
Çev: Selâhattin Hilav — 6 Lira
(İkinci Baskı)
- MÜTHİŞ ÇOCUKLAR** — Jean Cocteau
Çev: V. Ürettürk — 2 Lira
- HAYDARI KAMPI** — Themos Kornaros
Çev: Nevzat Hatko — 5 Lira
- KALPAKLILAR** — Samim Kocagöz
DOLUDİZGİN — Samim Kocagöz
Her cilt 7,5 Lira
- ÖLEN ADAM** — D. H. Lawrence
Çev: Bilge Karasu — 2 Lira
(Türk Dil Kurumu Armağanı)
- KURTLAR SOFRASI** — Attilâ İlhan
2 Cilt. Her cilt 7,5 Lira
- ALEKSİ ZORBA** — N. Kazancakis
Çev: Ahmet Angın — 7,5 Lira
- DÂVA** — Franz Kafka
Çev: Kâmuran Şipal — 7,5 Lira
- ARSLAN ASKER ŞVAYK** — J. Hašek
Çev: Ayşegül Günkut — 6 Lira
- BİR KARIŞ TORAK** — Samim Kocagöz
5 Lira
(Resimliyen: İ. Balaban)
- KATIKA KATIKA GÜLEN KALİMKOS**
K. Kandaş — 3 Lira
- DEĞİŞİM** — Franz Kafka - 3 Lira
- YERALTINDA YAŞAYAN ADAM** —
Richard Wright - 3 Lira
- IVAN DENİSSOVIÇ'İN BİR GÜNÜ** —
A. Soljnitsin - Çev.: Niyazi Dalyancı - 4 Lira
- SAAT ALTIDA GEL** — Celâlettin Çetin
4 Lira

FELSEFE KİTAPLARI —

DENEMELER

- FELSEFE TARİHİ SÖZLÜĞÜ**
Hatemi Senih — 2 Lira
- SISYPHE EFSANESİ** — Albert Camus
Çev: T. Yücel — 4 Lira
- VOLTAIRE** — A. Cresson
Çev: Suat Erginer — 2 Lira
- TERSİ VE YÜZÜ** — Albert Camus
Çev: T. Yücel — 3 Lira
- PSİKANALİZ AÇISINDAN EDEBİYAT** —
Freud Jung Adler
Çev: Selâhattin Hilav — 3 Lira
- RÜYA YORUM METODU** — Freud
Çev: Ayşegül Günkut — 2 Lira
- VAROLUŞUNUN BUNALIMI** — Bertran
Russell — Çev: Türkân Araz — 2 Lira
- VAROLUŞÇULUK - MATERYALİZM VE**
DEVİRİM — Jean Paul Sartre
Çev: Emin Türk Eliçin — 3 Lira
(İkinci baskı)
- DENEMELER** — Bertrand Russell — Çev:
Çev: Türkân Araz — 3 Lira
- TRAGEDYA'nın DOĞUŞU** —
F. Nietzsche — Çev: İ. Zeki Eyüpoğlu —
4 Lira
- TOPLUM BİLİM DİZİSİ**
- YAHUDİLİK SORUNU** — Jean Paul Sartre
Çev: E. T. Eliçin — 3 Lira
- İNSANLIĞIN GELECEĞİ** — Bertrand Russ
Çev: Memduh Balaban — 2 Lira
- TAŞ ÇATLAMA** — Yaşar Kemal — 3 Lira
- İKTİSADİ BUHRAN VE MONOPOLLER**
Derliyen: Şerif Hulûsi — 4 Lira
- EKONOMİ POLİTİK** — Oskar Lange
Çev. Muvaffak Şeref — 4 Lira
- KÜBA ve KÜBA PLÂNLAMASI** — Charle
Bettelheim — Çev. Şerif Hulûsi — 4 Lira
- KONGO KURTULUŞ SAVAŞI**
Dr. Topuzoğlu — 3 Lira
- DÜNYA TARİHİNE BAKIŞLAR** —
Pandit Nehru - 4 Lira
- OSKAR LANGE** —
Ekonomi Politik - 2. 4 Lira

- 1 — Yayınlarımızdan satış fiyatları ile 60 liralık kitap sipariş eden okurlar EYLE bir yıllık, 30 liralık kitap sipariş eden okurlar altı aylık abone kaydedilir. Posta ücretleri tarafımızdan ödenerek, kitaplar taahhütlü olarak gönder. ÖDEMELİ SİPARİŞ KABUL EDİLMEZ. KİTAP ADLARI İLE BİRLİKTE RETLERİN POSTALANMASI GEREKİR.
- 2 — Abone indiriminden yararlanmak istemiyen okurlara 15 liradan yukarı : rişlerine % 20 indirim yapılır. ÖDEMELİ SİPARİŞ KABUL EDİLMEZ. Kİ ADLARI İLE BİRLİKTE ÜCRETİN POSTALANMASI GEREKİR.